

ძალაუფლების რაობა. ძალაუფლება, როგორც სოციალური ფენომენი

სოციალურ ურთიერთობათა უასასრულო მრავლსახეობაში არსებობს ისეთი ურთიერთობა - დამოკიდებულება ინდივიდებს, სოციალურ ჯგუფებს, ფენებსა და კლასებს შორის, რომელიც ძირითადი და არსებითი და ამა თუ იმ ფორმით არსებობს ყველა დანარჩენ ურთიერთობებში. უნინარეს ყოვლისა, ესენია: „სოციალური დამოკიდებულებისა და ძალაუფლების ურთიერთობები“ (152, გვ. 128). ძალაუფლება სოციალური თანაცხოვრების ერთ-ერთი ფუნდამენტური საწყისია. იგი არსებობს ყველგან, სადაც არის ადამიანთა მყარი გაერთიანებები: ოჯახი, შრომითი კოლექტივები, ორგანიზაციები და დანესებულებები, სახელმწიფო და სხვა. სოციალური მოქმედებისა და კავშირების სპეციფიკა განაპირობებს ინდივიდთა ურთიერთორიენტაციასა და ურთიერთდამოკიდებულებას. ორ ადამიანს შორის სოციალური ურთიერთობა უკვე გულისხმობს ორმხრივ ვალდებულებებს, ურთიერთორიენტაციასა და ურთიერთდამოკიდებულებას მეორის მოტივებსა და მოქმედებებზე. სოციალური ურთიერთქმედების კლასიკური გამოხატულებაა ძალაუფლებრივი დამოკიდებულება მმართველთა და მართულთა შორის. ყოველი პოლიტიკური კამპანია, ნებისმიერი ორგანიზებული სოციალური ჯგუფი თუ სოციალური პროცესი ვარჯიშია ძალაუფლების გამოყენებაში. სოციალური ძალაუფლება და ბრძოლა ძალაუფლების მოპოვებისათვის მრავალ დრამას ბადებს ჩვენს ცხოვრებაში. ამიტომ მბრძანებელთა (მმართველთა) და მართულთა (მორჩილთა) დიხოტომია ესაა ადამიანის უდიდესი დრამა იმ დროიდან მოყოლებული, რაც ის არსებობს დედამიწაზე. ძალაუფლება ხშირად გვევლინება არა როგორც საშუალება, არამედ როგორც თვითმიზანი (ნიცშე), ამიტომ იგი გონის ერთ-ერთი უდიდესი გულისთქმათაგანია, თუ შეიძლება ითქვას უნია – მისწრაფება. ისტორიული გამოცდილება და თანამედროვე სოციალური თუ ანთროპოლოგიური გამოკვლევები გვიჩვენებს, რომ ძალაუფლების წყურვილი – ადამიანის არანაკლები ვნებათაგანია, ვიდრე სიმდიდრის მოპოვების, გამდიდრების წყურვილი. ძალაუფლება წარმოგვიდგება არა მხოლოდ როგორც სოციალურ სტრუქტურათა საყოველთაო თვისება, არამედ ძნელად განსასაზღვრი და, შეიძლება ითქვას, გამოუცნობი სოციალური ფენომენი. იგი იმდენად არის იდუმალებით მოცული, რომ მ.დიუვერჟეს ათქმევინა “პოლიტიკური მეცნიერების ეს ფუნდამენტური პრობლემა ერთ-ერთი ყველაზე ურთულესი პრობლემათაგანია: მისი მთელი სისრულით გაშუქება ნიშნავს იმას, რომ პოლიტიკურმა მეცნიერებამ მიაღწია თავის მთავარ მიზანს – ძალაუფლების ბუნების შემეცნებას. მაგრამ აქამდე ჯერ კიდევ ძალიან შორსაა” (65, გვ. 648). ამიტომ ძალაუფლების შესახებ გამოთქმულ დებულებებს უფრო მეტად ზოგადი და ჰიპოთეტური ხასიათი აქვს.

ასეთივე აზრისაა მ. კროზიე, რომელიც პათეტიკურად კოთხულობას: სად არის ხელისუფლება – ძალაუფლება? იგი ჰგავს ქრცვინს, რომელიც კი ვიცით, რომ გასრიალდა, მაგრამ არავის დაუნახავს” (47, გვ. 78). ასეთი დახასიათება იმას კი არ ნიშნავს, რომ ძალაუფლებრივი დამოკიდებულებები ქრება. მართალია, იგი ისეთი აღარ არის, როგორიც ძველად იყო, მაგრამ, კროზიეს აზრით, ფუნდამენტურად აღარ შეცვლილა. მთელი საქმე კი ისაა, რომ „დღემდე არ ახსნილა ძალაუფლების საიდუმლო, ხოლო ძალაუფლების პრობლემა თეთრ ლაქად რჩება მეცნიერულ გამოკვლევებში... მისი ანალიზი წინ არ წასულა მაკიაველისა და მარქსის შემდეგ” (იქვე). კროზიე მართალია, როდესაც ძალაუფლების ბუნების ახსნის სიძნელესა და სირთულეზე მსჯელობს, მაგრამ დაეთანხმო მას, რომ ძალაუფლების ანალიზი წინ არ წასულა მაკიაველისა და მარქსის შემდეგ, შეკამათების გარეშე შეუძლებელია. სხვა რომ არაფერი, უბრალოდ მ. ვებერის გახსენებაც კი საკმარისია, რათა დავინახოთ ის პროგრესი, რაც ძალაუფლებრივი ურთიერთობის ანალიზმა განიცადა. მანამდე კი აღსანიშნავია გ. ჰეგელისა და ფ. ნიცშეს კონცეფციები ძალაუფლების რაობის და დანიშნულების შესახებ.

ძალაუფლებრივი ურთიერთობა ინდივიდებს შორის აფართოებს და აძლიერებს მათი მოქმედების მოწესრიგებასა და ურთიერთწინასწარმეტყველებას, სწორედ მისი მემკვიდრით, იციან ადამიანებმა თუ რას უნდა მოელოდნენ ერთმანეთისაგან, ამიტომ ძალაუფლება არის განუსაზღვრელობასა და ქაოსთან ბრძოლის საშუალება, როგორც პანარინი ამბობს: „ქაოსის „კოსმიურ გამოწვევაზე“ ადამიანის ერთ-ერთი პასუხი“ (115, გვ. 74). ამგვარი პასუხის ერთ-ერთი პირველი გააზრების მცდელობას ფ. ნიცშეს თვალსაზრისი წარმოადგენს.

„ძალაუფლების ნება“ და ძალაუფლება ფ. ნიცშესთან.

ის მოაზროვნე, რომელიც ძალაუფლებას, მისადმი სწრაფვასა და წყურვილს, არა მხოლოდ სოციალისტის, არამედ მთელი სამყაროს (განსაკუთრებით ორგანული სამყარო) ფუნდამენტად და საწყისად აცხადებს, ფრიდრიხ ნიცშეა. საზოგადოდ არსებულის ყოფიერება სიცოცხლეა, ოღონდ გაგებული როგორც ნება ძალაუფლებისა. სწორედ „ძალაუფლების ნება“ არის, ნიცშეს აზრით, საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერი მოვლენის მნიშვნელობის კრიტერიუმი. კითხვაზე – „რა არის კარგი? – იგი პასუხობს – ყველაფერი, რაც ამალღებს ძალაუფლების გრძნობას, ძალაუფლების ნებას, თავად მბრძანებლობას ადამიანში. რაა ცუდი? – ყველაფერი, რაც მომდინარეობს და წარმოიქმნება სისუსტისაგან“ (110, გვ. 19). შესაბამისად, ადამიანურ მისწრაფებათა საბოლოო მიზანია არა სარგებლიანობა, არა სიკეთე და ჭეშმარიტება, არამედ სიცოცხლე როგორც ზრდა, ამალღება, გაძლიერება, მბრძანებლობა და როგორც ყოველივე ამის შემდეგი – ბრძოლა. ბრძოლა და „ძალაუფლების ნება“ მთელი სამყაროს საფუძველთა საფუძველია.

სამყარო მარადიული მოძრაობა და აბსოლუტური ქმნადობაა, რომელშიც არ არსებობს არც რაიმე მყარი ყოფიერი, თუნდაც ყოფიერება, არც ჩამოყალიბებადი სუბსტანციები, არც საბოლოო მიზანი, რომლისკენაც მიისწრაფის ევოლუცია; იგი ქაოსია, სადაც არ არის ერთიანობა და წესრიგი, არც ლოგიკა და მიზანშეწონილობა. სამყარო ესაა რთულ კომბინაციათა თანმიმდევრობა, რომელიც გაბმულია უსასრულო ჯაჭვში და რომელსაც არსად არ მივყავართ. ესაა ძალთა უსასრულო თამაში, იგი ქმნადობა, მოძრაობა, რომელიც მოკლებულია ყოველგვარ საზრისს, იგი არ მისდევს მიზანს. თავად ქმნადობა კი, ნიცშეს აზრით, არის დაპირისპირებულ ნებელობებს, ენერგიებსა თუ ძალებს შორის პაექრობის შედეგი, იმ ნებელობებისა, რომელიც განუწყვეტლივ იბრძვის უპირატესობების ანუ მბრძანებლობის მოსაპოვებლად. სწორედ „ძალაუფლების“, „მბრძანებლობის ნებას“ ვპოულობთ, ნიცშეს აზრით, სიცოცხლის ყოველ გამოვლინებაში, იგი ახასიათებს და მიეკუთვნება ნებისმიერ ქმნადობას და, ამდენად, წარმოადგენს სამყაროსეული ქაოსის მოწესრიგებისა და ევოლუციის თავად საფუძველს; იგია ყველა ელემენტთა რთული ფაქტი, რომელიც დადგენილია, მაგრამ რომლის შემდგომი ახსნა და გენეზისის დადგენა მეტად შეუძლებელია მითითებულ იქნეს. „ჩვენ არ უნდა ვესწრაფოდეთ გავიგოთ განვითარება როგორც რაღაც „წარმოშობადი“ და კიდევ უფრო ნაკლებ როგორც რაღაც წარმოშობილის... „ძალაუფლების ნება“ შეუძლებელია წარმოიქმნას“ (109, გვ. 339).

ამგვარად, „ძალაუფლების ნება“ არც ერთიანია და არც დანაწევრებული, რამეთუ ახასიათებს ქმნადობის ნებისმიერ გამოვლინებას, როგორც ძლიერს ისე სუსტსაც, მთელ სამყაროში მიმოხვეულია ამ „ძალაუფლების ნების“ იმავე ძალთა თუ ენერგიების ცენტრები, თუნდაც ატომები, რომლებიც სიმყარით გამოირჩევა. ამ მხრივ შესაძლებელია მსჯელობა ძალთა ატომების წესებზე, მაგრამ როგორც ნიცშეს შემოქმედების ერთ-ერთი რუსი მკვლევარი გ. რაჩინსკი სწორად აღნიშნავდა, მხედველობიდან არ უნდა გავუშვათ ის ვითარება, რომ ნებელობათა ეს ატომები თუ ელემენტარული ცენტრები, რომელთა

ძლიერება განუწყვეტლად ხან იზრდება ხან კი მცირდება, წარმოდგენენ მოძრავ-ცვალებად სიდიდეებს, რომლებიც დაძაბულ თუ დაპირისპირებულ ვითარებაში იმყოფებიან სხვა მსგავს დინამიურ სიდიდეებთან. თითოეული ამ ცენტრთაგანი განუწყვეტლივ ავითარებს ენერჯის მთელ იმ ჯამს, რის უნარიც მას აქვს და შესაბამისად განისაზღვრება, ერთის მხრივ, იმ მოქმედებით, რომელიც მას ძალუძს, მეორე მხრივ კი, იმ წინააღმდეგობით, რომელითაც მას შეუძლია დაუპირისპირდეს მის გარემომცველ ენერჯიათა მთელი ერთობლიობის ზემოქმედებას, ამიტომ უზენაესი პრინციპი, რომელიც მართავს ამ სამყაროსეულ პროცესს, არის არა თვით შენახვა ან ენერჯის მუდმივობა, არამედ ზრდა. ძალა, ძლიერება (Macht) ისწრაფვის არა სამყაროსა და სიმტკიცისაკენ, არამედ ზრდისაკენ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გერმანული სიტყვა „Macht“, რომელსაც ნიციშე იყენებს ორაზროვანია, რამეთუ იგი ნიშნავს როგორც ძალაუფლებას, მბრძანებლობას, ისე ძალასაც. ამიტომ უფრო სწორი იქნება თუ სიტყვა „Macht“ ვთარგმნით როგორც „ძალაზე დამყარებულ ძალაუფლებად“ ან „ძალისმიერ მბრძანებლობად“. რაც შეეხება საკუთრივ „ძალის“ ცნებას ფიზიკური და ბიოლოგიური მნიშვნელობით, ნიციშეს მიერ გადმოცემულია სიტყვა „Kraft“ – ით (ამის შესახებ იხილეთ (140, გვ. 124).

ძალთა თითოეულ ატომსა და ნებისმიერ განსაკუთრებულ სხეულსაც კი, ნიციშეს აზრით, „სურს“ განავრცოს მისი ძალაუფლება და მბრძანებლობა მთელ არეზე, მისი სივრცის მთელ მოცულობაზე. მაგრამ, ამავედროულად ისინი ეჯახებიან სხვადასხვა ატომს და სხეულთა მხრივ სხეულთა ძალისხმევას, რაც იწვევს ბოლოს და ბოლოს გარკვეული „შეთანხმების“ დადებას იმისთან, რომლებთანაც მათ აღმოაჩნდათ გარკვეული ნათესაობა და მსგავსება ამგვარი გაერთიანება – შეთანხმებისათვის, რის შემდეგაც ისინი უკვე ერთობლივად იბრძვიან ძალაუფლებისათვის, მბრძანებლობისათვის. მაშასადამე, პროცესი უსასრულოდ გრძელდება. აქედან წარმოიქმნება ძალთა ცენტრები, რომლებიც მეტ – ნაკლები ხანგრძლივობით ინარჩუნებენ სიმყარესა და სიმტკიცეს, მაგალითად, ადამიანის სხეული, კაცობრიობა და თავად სამყარო, რომელიც არის თითოეული ამ ძალისა და ყველა დანარჩენ ძალთა და ძალთა სისტემის მთელზე ზემოქმედებათა ერთიანობა.

ასეთია, ნიციშეს აზრით, სამყაროსეული პროცესის ხასიათი. ყოველივე ეს კი იმის მიმანიშნებელია, რომ თავად სიცოცხლე ძალაუფლების ნებაა. „სიცოცხლეს არ აქვს არავითარი სხვა ფასეულობა გარდა ძალაუფლების, მბრძანებლობის ხარისხისა...“ (109. გვ. 40). კერძოდ, მესაკუთრეთა რწმენა, რომ „საჭიროა გქონდეს რაღაცა, რათა იყო ვინმე ან წარმოდგენდე რაღაცას,“ ნიციშეს მიაჩნია ყველაზე ძველ და ყველაზე ჯანსაღ ინსტინქტად ყველა ინსტინქტთა შორის. და იქვე უმატებს: „საჭიროა ისწრაფოდე გქონდეს მეტი... გქონდეს და გსურდეს მეტის ქონა, ერთი სიტყვით – ზრდა არის კიდევ თვით სიცოცხლე“ (109, გვ. 78).

სიცოცხლის ამ ზრდას, ძლიერებასა და მბრძანებლობას ხელს უშლის მორალი, როგორც სიცოცხლის უარყოფის ინსტინქტი. ამიტომ, „აუცილებელია მორალის განადგურება, რათა გავანთავისუფლოთ სიცოცხლე“ (იქვე, გვ. 137). მორალი სიცოცხლის, ზრდის, მძლავრობის „მანყევარია“, სუსტებისა და სასწრაფვეთილთა იმედი სასოებაა“, რომლებშიც „ძალაუფლების ნება“ მინავლებულია. ნაცვლად იმისა, რომ იზარდონ, გაძლიერდნენ, გაბატონდნენ, ისინი იშველიებენ თეორიებს, სისტემებს, სამყაროს „ფიქციურ“ გაგებებს, რათა თავიანთი სისუსტე და უძლურება გაამართლონ და თავი დაიყვან ძლიერთაგან: მაშინ როდესაც ადამიანის საკუთარი „მე“ მუდამ იზრდება და წახალისდება სხვის ხარჯზე. ამის ნიციშე ასე გამოთქვამს: „სიცოცხლე მუდამ ცოცხლობს სხვა სიცოცხლის საშუალებათა ხარჯზე“ და „ვისაც ეს არ ესმის, მას საკუთარ თავშიც კი, აზრად არ გადაუდგამს ჰატიოსნებისაკენ ერთი ნაბიჯიც კი“. (იქვე, გვ. 149). სამყაროს გაადამიანურება კაცთმოყვარეობის იდეალებით მის მონყობასა და არსებული

წესრიგისა და ურთიერთობების ჰუმანიზაციას კი არ ნიშნავს, არამედ იმას, რომ „მასში საკუთარ თავს გრძნობდე სულ უფრო და უფრო მბრძანებლად...“ (იქვე, გვ. 294). ნებისმიერი „ამოცანა“, „საზრისი“ მხოლოდ და მხოლოდ ყოველი პროცესის დამახასიათებელი ერთი და იმავე ნების გამოთქმა და მეტამორფოზაა კერძოდ კი, ძალაუფლების ნებისა. გქონდეს მისწრაფებები, მიზნები, ჩანაფიქრები, ნება საზოგადოდ, ნიციშეს აზრით, ეს იგივეა, რაც რომ გსურდეს გახდე ძლიერი, შეუზღუდველი, გნადია ზრდა – და რასაკვირველია, ისწრაფვი ამ მიზნების მისაღწევად საშუალებებიც გაგაჩნდეს. რადგან ყოველივე მოძრაობაში, ქმნადობაში მხოლოდ ძალაუფლების, მძლავრობის ეს ნება რჩება ყველაზე ძირითად და ყველაზე ნამდვილ ფაქტად. ამდენად, „სიცოცხლე როგორც კერძო შემთხვევა... მიისწრაფვის ძალაუფლების გრძნობის მაქსიმუმისაკენ, თავისი არსით იგი არის ძალაუფლების დიდი რაოდენობით დაგროვებისაკენ მისწრაფება; სხვა არაფერია თუ არა მისწრაფება ძალაუფლებისაკენ, ძლიერებისაკენ“ (იქვე, გვ. 339).

„ძალაუფლების ნების“ სიამოვნების წყარო უბრალოდ მისი დაკმაყოფილება კი არ არის, არამედ წინ სწრაფვაა და ახალ გამარჯვებათა მოპოვებაა მათზე, ვინც ან რაც მას გზაზე ეღობება. ამიტომ დაბრკოლებათა, წინააღმდეგობათა გადალახვაა მისი სტიქია მბრძანებლობისაკენ მიმავალ გზაზე. ამიტომ სიამოვნების გრძნობა დევს სწორედ ნების დაუკმაყოფილებაში – იგი წინააღმდეგობებისა და მოწინააღმდეგის გარეშე ვერ იქნება, ვერ შეძლებს დანაყრებას, გნებავთ გაძლომას და საკუთარი თავის შევსებას. ამიტომ, ნიციშეს, ბრძოლის გარეშე მოპოვებულ „ბედნიერებას“ და თავად „ბედნიერს“ – „ჯოჯურ იდეალად“ ნათლავს. ადამიანი კი არ ეძებს სიამოვნებას და თავიდან იცილებს უსიამოვნებას, არამედ ორივე მხოლოდ თანმხლები მოვლენებია, შედეგებია იმისა, რაც ადამიანს ნებაა, რაც სურს და ნებაა ცოცხალი ორგანიზმის ნებისმიერ, თვით ყველაზე პატარა ნაწილსაც კი – ესაა ძალაუფლების მატება. სწორედ ძალაუფლების მატებისაკენ მისწრაფებისას წარმოიქმნება შედეგთა სახით სიამოვნება და უსიამოვნება. ამ ნებიდან ამოსვლისას ადამიანი ეძებს წინააღმდეგობას, ძალაუფლების ნების მქონე ადამიანს სჭირდება რაღაც ისეთი, რასაც იგი თავის თავს დაუპირისპირებდა. მაშასადამე, დაასკვნის ნიციშეს, უსიამოვნება, ომი, ბრძოლა, როგორც ადამიანის ძალაუფლების ნების შევიწროება, არის ნორმალური ფაქტი, ყოველი ორგანიზმი პროცესის ნორმალური ინგრედიენტი. ადამიანი არ გაურბის მას, პირიქით, მას იგი მუდამ სჭირდება: ნებისმიერი გამარჯვება, სიამოვნების ყოველი გრძნობა, თვით ყოველი პროცესიც, კი გულისხმობს აღმოფხვრილ და გადალახულ წინააღმდეგობას. იმის საილუსტრაციოდ, რომ „ძალაუფლების ნება“ ნებისმიერი ცოცხალი არსების სუბსტანციაა, ნიციშეს მოჰყავს პრიმიტიული კვების მარტივი მაგალითი: პროტოპლაზმა წინ სწევს თავის „ფსევდო საცეცებს“, რათა მონახოს რაღაც ისეთი, რაც მას წინააღმდეგობას გაუწევს – არა შიმშილის გრძნობის, არამედ სწორედ ძალაუფლების ნების გამო. შემდეგ იგი ცდილობს გადალახოს ეს რაღაცა, აითვისოს იგი, ჩართოს თავის თავში: – ის, რასაც უწოდებენ „კვებას“, ნიციშეს აზრით, არის მხოლოდ წარმოებული მოვლენა, ანუ კერძო შემთხვევისადმი ადრე ხსენებული თავდაპირველი ნების: გახდე უგრო ძლიერი – გამოყენება.

ამგვარად, დაასკვნის ნიციშეს, უსიამოვნებას აუცილებლად არ მოჰყვება არა მხოლოდ ძალაუფლების გრძნობის შემცირება, არამედ პირიქით, მასზე მოქმედებს სწორედ როგორც გამღიზიანებელი – „შევიწროება Stimulusis – ის როლს თამაშობს ძალაუფლების ამ ნებაში“ (იქვე, გვ. 345). მაშასადამე, „ძალაუფლების ნება“ დამახასიათებელია მთელი სამყაროსათვის, როგორც ძალთა ცენტრებს შორის თანამშრომლობისა და ბრძოლის არენისათვის, მასზე მხოლოდ მცირე მონაკვეთი უკავია გრძნობათა, ჩანაფიქრთა, მიზანდასახულობათა თუ შეფასებათა ცნობიერ სამყაროს. პირიქით, შენიშნავს ნიციშეს, ჩვენ არავითარი უფლება არა გვაქვს გაცნობიერებულობისა და შეგნებულობის ეს ნაფლეთი თუ მტკაველი ჩავთვალოთ სიცოცხლის როგორც მთლიანი ფენომენის მიზნად, მის „რატომ“ – ად, ანუ პასუხად

კითხვაზე „რატომ“? მას სავსებით ცხადად ეჩვენება ის, რომ ცნობიერი და შეგნებული საქმიანობა არის სიცოცხლის განვითარებისა და მისი ძალაუფლების სფეროს გაფართოების მხოლოდ ერთი და ისიც ზედმეტი საშუალებათაგანი. ამიტომ, გვმოდღვრავს ნიცშე, გულუბრყვილობაა უმაღლესი რანგის ღირებულებებში ავიყვანოთ სიამოვნება, ან გონითობა, ან ზნეობრიობა, ანდა ცნობიერების სფეროდან ავიყვანოთ სხვა კვერძობანი, და უფრო მეტი გულუბრყვილობა იქნება თუ მათი დახმარებით შევეცდებით „სამყაროს“ გამართლებას. ტრადიციული აზროვნება, ნიცშეს აზრით მიზნის ადგილზე საშუალებებს აყენებდა, მაშინ, როდესაც, სიცოცხლე და მისი ძალაუფლების ზრდა და მატება საშუალებების დონეზე დაიყვანება. სწორედ მიზნისა და საშუალებების აღრევა იყო იმის ძირითადი მიზეზი, რომ „ჩვენ ნაცვლად იმისა, რათა ცნობიერება – შეგნება გავვეგო მხოლოდ როგორც იარაღი და სიცოცხლის საერთო სისიტემაში მისი კერძო შემთხვევა – ვიღებთ მას სიცოცხლის მასშტაბის, უმაღლესი ღირებულების სახით. ეს მცდარი პერსპექტივა a parte ad totum არის იმის მიზეზი, თუ რატომ ცდილობენ ინსტინქტურად ფილოსოფოსები ააგონ ზოგადად ცნობიერების, შეგნებული სიცოცხლისა და სურვილის (ნების) კონსტრუქციები, რომლებიც ზოგადი და საერთო იქნებოდა ყველაფერ იმისათვის, რაც ხდება, მოახდინონ „გონის“, ღმერთის კონსტრუირება. მაგრამ მათ აუცილებელია ვუთხრათ, რომ სწორედ ამის წყალობით არსებობა გარდაიქმნება რაღაცნაირ მონსტრად; რომ „ღმერთი“ და სხვა სენსორიები იყვნენ მარტივივად რაღაც ისეთი, რის გამოც ყველა არსებული განწირული იყო განკიცხვისა თუ განსჯისათვის“ (იქვე, გვ. 349).

სწორედ ის, რომ ელიმინაცია გაუკეთა მიზნისა და საშუალებების დამშვებ ცნობიერებას, ნიცშეს ადამიანებისათვის დიდ შემსუბუქებად თუ გაადვილებად, თავისუფალ ამოსუნთქვად მიაჩნია, რამეთუ ასეთი გზით თავისუფლდება თურმე კაცობრიობა იმ მტკიცებულობისაგან, რომელიც აუცილებლად აყენებდა მას პესიმისტურ პოზიციაზე.

სამყარო „ქმნალობა“ და ამაშია მისი ღირებულება. ნიცშეს აზრით, სამყაროსეულ მოძრაობას რაიმე მიზანი რომ ჰქონდა, მაშინ იგი უკვე მოღწეული უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ყოველივეს საფუძველში მდებარე ერთადერთი ფაქტი არის ის, რომ სამყაროს არავითარი მიზანი არ აქვს. ამიტომ ნებისმიერი ფილოსოფია თუ მეცნიერული ჰიპოთეზა, რომელიც ასეთი მიზნის აუცილებლობის დაშვებისაგან გამომდინარეობს, სწორედ ამ ფუნდამენტური ფაქტის მეშვეობით უნდა უარვეყო.

ნიცშე ეძებს სამყაროს კონცეფციას, რომელიც არ იქნებოდა საქმის ასეთი ვითარებისადმი დაპირისპირებული. სხვაგვარად, მან უნდა ახსნას „ქმნალობა“ ისე, რომ არ მიმართოს რაიმე საბოლოო მიზნებს: ქმნალობა ყოველ მომენტში გამართლებული უნდა იქნეს. ანმყო არ უნდა იქნეს გამართლებული მომავლის გულისთვის ან წარსული – ანმყოსათვის. ასევე შეუძლებელია გავამართლოდ „აუცილებლობა“ რაღაც პირველადი სამყაროსეული ძალების ან პირველი მამოძრავებლის მოშველიებით. ყველაზე ნაკლებად კი ქმნალობა უნდა აღვიქვათ ისეთ რაიმედ, რაც აუცილებელია უმაღლესი ღირებულების გამართლებისა და დაფუძნებისათვის. ამისათვის კი, ნიცშეს აზრით, დაჟინებით უნდა უარვეყოთ ქმნალობაში ზოგადი ცნობიერების – „ღმერთის“ არსებობა, რათა ყველაფერი ქმნადი და მოძრავი არ მოექცეს იმ არსების თვალსაზრისის ქვეშ, რომელიც შეიგრძნობს ადამიანის ნაცვლად, ყველაფერი იცის, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, არაფერი არ სურს და ნებას. „ღმერთი“, შენიშნავს ნიცშე, თუ მას არაფერი სურს, უსარგებლო და არაფრის მაქნისია, ხოლო სხვა მხრივ, ასეთი გზით დგინდება ტანჯვისა და ულოგიკობის არსებობა, რაც დაამცრობდა „ქმნალობის“ ღირებულებას. საბედნიეროდ, დაასკვნის იგი, სწორედ ასეთი შემაჯამებელი ძალაუფლება არ არსებობს. სამყარო ქმნალობაა, როლის საფუძველიც „ძალაუფლების ნებაა“. სწორედ, რომ ყოველისმჭვრეტელი და ტანჯული თუ წამებული

ღმერთი, „სამყაროს გონი“ არის უდიდესი საბაბი, რათა დავეჭვდეთ და უარყოთ საყაროს ყოფიერება. თუკი დავუშვებდით საზოგადოდ ყოფიერების არსებობას, მაშინ მკაცრად რომ ვთქვათ, ქმნადობა დაკარგავდა თავის ფასს, უსაზრისო და ზედმეტი გახდებოდა. საქმის ნამდვილი ვითარება კი ისაა, რომ სწორედ ქმნადობაა არსებული, ყოფიერება კი – ილუზია.

ამგვარად, ქმნადობა, ბრძოლა და „ძალაუფლების ნება“ სამყაროს საფუძველია. სამყაროში არ არსებობს რაიმე მყარი და უცვლელი ყოფიერება, ღირებულება თავად ღმერთი, რომელიც არსებულთა საზომი იქნებოდა. ერთადერთი „არსებული“ სწორედ ქმნადობაა, ზრდისა და მატებისაკენ სწრაფვაა, ძალაუფლების – მბრძანებლობის ნებაა, რომელიც ძალთა ცენტრების სახითაა წარმოდგენილი და რომელთა შორის დაუსრულებელი ბრძოლა მიმდინარეობს გაბატონებისა და მბრძანებლობის მიმართულებით. „რა არის ბედნიერება? – მზარდი ძალაუფლებისა და გადალახული წინააღმდეგობის გრძნობა, არა დაკმაყოფილებულობა, არამედ მისწრაფება ძალაუფლებისადმი, არა საზოგადოდ მშვიდობა, არამედ ომი, არ სათნობა, არამედ უნართა სისრულე (სათნობა რენესანსის სტილში, ვირტუ, მორალიდან თავისუფალი სათნობა)... რაა ყველა მანკიერებაზე მანკიერი და საზიანო? – ყველა სუსტისა და უიღბლოსადმი ქმედითი თანაგრძნობა – ქრისტიანობა“ (110 გვ. 19).

ნიცშე ღრმად ჩასწვდა სამყაროსა და ადამიანის ბუნებას, იგი კარგად ერკვევა ადამიანის ზრახვებსა და გულისწინადადებებს. მან გააშიშვლა ძალაუფლების საფუძველში არსებული ირაციონალური ძალაუფლება არა მხოლოდ საშუალებაა, არამედ შეიძლება იგი იქცეს და გარკვეულ პირობებში უსათუოდ იქცევა თვითმიზნად, ადამიანის უმაღლეს ვნებად და მისი ზრახვების განმაპირობებელ და წარმართველ ძალად მართალია, ნიცშე არ ცდილობს განასხვავოს ძალაუფლების გამოვლენის სპეციფიკა, არაცნობიერი და ცნობიერი სიცოცხლის გამოვლინებებში და „ძალაუფლების ნებას“ საზოგადოდ სიცოცხლის ფუნდამენტად თვლის, მაგრამ ის მთელი სიგრძე – სიგანით ხედავს იმ მისწრაფებას ზრდისაკენ, მატებისაკენ, დომინირებისა და მბრძანებლობისადმი, რომელიც განსაკუთრებით დამახასიათებელია სიცოცხლისადმი. მან ასევე კარგად დაინახა იმ კონცეფციათა, რწმენათა თუ ფილოსოფიურ მოძღვრებათა და კულტურულ ფასეულობათა უსუსურობა და უძლეულება, რომლებიც მოწოდებულნი არიან შეზღუდონ ძალაუფლების, დომინირების, მბრძანებლობის დაუოკებელი სწრაფვა და მთელი საზოგადოებისათვის მისაღებ ჩარჩოებში მოაქციონ იგი. ადამიანები თხზავენ უმრავ თეორიებს, კონცეფციებს, რათა გაამართლონ, შეაღამაზონ ძალაუფლება, ეძებენ მის შემზღუდავ მექანიზმს. ნიცშე განსაკუთრებით აკრიტიკებს მორალს, რომელიც ოდითგანვე მოწოდებული იყო იმისათვის, რათა შეეზღუდა ძალაუფლების აბსოლუტისტური მიდრეკილება. მაგრამ იგი კარგად ხედავს, რომ მორალი ხშირად თავად ექცეოდა სუსტთა ხელში „ძალაუფლების ნების“ გაუცნობიერებელ გამოვლენად, რამეთუ უსასო და სუსტი სწორედ მისი მემკვიდრით ცდილობს საკუთარი ნების განხორციელებისადმი ხელშეწყობას, ისე, რომ გზაზე არ გადაეღობოს რაიმე წინააღმდეგობა. ნიცშე კი ყოველი სამკაულებისაგან ათავისუფლებს და ფარდას ხდის „ძალაუფლების ნებას“, რათა ადამიანმა შეძლოს მისი აღქმა მთელი სიდიდითა და ტრაგიკულობით. ასეთი რამ კი არ ძალუძს „ჯოჯოხური ცნობიერების“ მქონე ინდივიდებს, იგი მხოლოდ „ზეკაცის“ ხვედრია, რომელიც გათავისუფლებულია ყოველი კულტურული, მორალური და ღირებულებითი „ბორკილებისაგან“ და რომელსაც ძალუძს გაბატონდეს სამყაროში და დატკბეს სიცოცხლის მთელი მშვენიერებით.

შეიძლება ითქვას, რომ ნიცშემ მთელი საკაცობრიო გამოცდილების წინააღმდეგ დაილაშქრა. გამოცდილება კი გვასწავლის, რომ აუცილებელია „ძალაუფლების ნების“ მოთოკვა და მორტულება, იმ მექანიზმების ძიება, რომელიც შეამკირებს მის დამანგრეველ ძალას და ხელს შეუწყობს მის

აღმშენებლურ ძალად ქცევას. ნიციშე ერთ რამეში მართალია, მართლაც ძნელია მოინახოს ის ფასეულობა თუ ღირებულება, რომელიც ობიექტურად მის შეზღუდვას, ის კონცეფცია თუ იდეოლოგია, რომელიც შეასუსტებდა მის ძალას. მაგრამ თუ იდეოლოგია, რომელიც შეასუსტებდა მის დამანგრეველ ძალას. მაგრამ თუ ვერ მოიძებნა ასეთი შემზუდავი ფასეულობა და ქმედითი მექანიზმები, მაშინ კაცობრიობას გარდუვალი დაღუპვა მოეწივს. XX საუკუნემ ნათლად გვიჩვენა თუ რა შეიძლება მოჰყვეს „ღმერთის სიკვდილს“,

„ღირებულობათა გადაფასებას“, „ყველაფრის ნების დართვას“ და საზოგადოდ შეუზღუდველ „ძალაუფლების ნებას“ – ნგრევა, საკონცენტრაციო ბანაკები, კრემატორიუმები და სიკვდილი.

ძალაუფლების სოციალური ბუნება ნიციშეს ნაკლებ აინტერესებს და შესაბამის თეორიებს დამამცირებელ ეპითეტებსა და კრიტიკას არ აკლებს. ძალაუფლების, როგორც მმართველსა და მართველს შორის ცნობიერი, შეგნებელია, ნებაყოფლობითი ურთიერთობების ფორმით გამოხატვა, მისთვის მიუღებელია. მისთვის ძალაუფლება ორ ან მეტ ინდივიდსა თუ ჯგუფს ნებელობითი დამოკიდებულება კი არაა, რომელიც ორმხრივ აღიარებას მოითხოვს, არამედ – მეორე მხრიდან აღიარების გარეშე გაბატონებისაკენ მისწრაფება; შესაბამისად, ძალაუფლების ზრდის ფაქტორია არა მართულთა მხრივ ნებაყოფლობითი თანხმობა და მხარდაჭერა, კონსენსუსი, არამედ პირიქით, დაპირისპირება და წინააღმდეგობა ანუ ბრძოლა. „მბრძანებლობის ნება“ ესაა ირაციონალური ძალა, რომელიც სამყაროსა და სიცოცხლის არსებას შეადგენს. ნიციშემ კარგად დაინახა, რომ თუ არა „ძალაუფლების ნება“, დომინირებისაკენ მისწრაფება, ისე შეუძლებელია ქმნადობის ქაოსის მოწესრიგება, მაგრამ მისი შეუზღუდაობა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მომწესრიგებლიდან უარეს დამანგრეველ ძალად გადააქცევს მას. კაცობრიობამ მრავალი ძიებისა თუ მცდელობის შედეგად მიაგნო ძალაუფლების მოთოკვის რეალურ სამართლებრივ და საკუთრივ პოლიტიკურ, სოციალურ – ეკონომიკურ მექანიზმებსა და საშუალებებს. ამ მხრივ, აღსანიშნავია ბ. რასელის თვალსაზრისი ძალაუფლების სოციალური ბუნებისა და მისი მოთვინიერების მექანიზმთა შესახებ, რომელსაც ქვემოთ უფრო დანვრილებით შევხებით, აქ კი მხოლოდ რამდენიმე მოსაზრებით დავკმაყოფილდებით. იმის საარგუმენტოდ, თუ რამდენად აუტანელია შეუზღუდავი და მჩაგვრელი ხელისუფლება, ბ. რასელს მოჰყავს პასაჟები კონფუციანელთა ძველი თხზულებებიდან. ერთხელ მოგზაურობისას კონფუცს შეუნიშნავს მოთქმით მტირალი ქალი. მოძღვარი აჩქარებით გაეშურა წინ და სწრაფად მივიდა მასთან. შემდეგ კი თავის მოსწავლეს ძე იუ-ს სთხოვა გამოეკითხა ამ ქალის ამბავი. „თქვენი გულამოსკვნილი ტირილი ისეთია, – უთხრა მან ქალს – მაიძულებს ვიფიქრო, რომ თქვენ გატირებთ მწარე განცდებიდან ყველაზე მწარე განცდა“. ქალმა უპასუხა: – „ეს ასეა, ჩემი ქმრის მამა ვეფხვმა მოკლა, ჩემი ქმარიც ასევე იქნა მოკლული და ჩემი შვილიც ასეთნაირად დაიღუპა“... მოძღვარმა ჰკითხა: – „რატომ არ მიატოვებთ ამ ადგილს“? პასუხად კი მან მოისმინა: „აქ არ არის მჩაგვრელი ხელისუფლება“. მაშინ მოძღვარმა თქვა: „დაიმახსოვრეთ ეს, შვილნო ჩემო, მჩაგვრელი და მტანჯველი ხელისუფლება ვეფხვებზე უფრო საშიხელია“.

ამ სიბრძნის ანალიზისას, ბ. რასელი კარგად აჩვენებს იმას, თუ როგორი აუტანელი, საშიში და დამანგრეველი ძალაა ძალაუფლება – მბრძანებლობა ნებისმიერი ადმიანისა და მთლიანად საზოგადოებისათვის თუ არ არის შეზღუდული, გარკვეულ ფორმებში მოქცეული და მოთვინიერებული. ამის ნათელი ილუსტრაციაა XX საუკუნის ტოტალიტარული რეჟიმების სიმრავლე და მათი საქმიანობა. ასეთი ძალაუფლება ადამიანთა შორის ურთიერთობების მომწესრიგებელი და წარმართველი ძალისაგან, მათი ჩაგვრისა და უბედურებების გამომწვევ ძალად იქცევა, რომელიც კი არ აშენებს, მართავს საზოგადოებას და ხელს კი არ უწყობს ადამიანისა და სოციუმის გაჰუმანურებას, არამედ შიშის მეშვეობით

ცხოველის დონეზე დაჰყავს იგი და ფაქტობრივად საზოგადოებას აბრუნებს „ომი ყველასი ყველას წინააღმდეგ“ მდგომარეობაში. საბედნიეროდ კაცობრიობამ შეიმუშავა ძალაუფლების მომთვინიერებელი და შემაჩერებელი საშუალებები, რომელთაგან დღეს ყველაზე ეფექტურია – მმართველობის დემოკრატიული რეჟიმი და, საზოგადოდ, ადამიანთა საზოგადოებრივ ურთიერთობათა გადემოკრატიულება, როგორც ყველაზე მისაღები ფორმა.

ძალაუფლება, როგორც ადამიანთა საქმიანობის

მთავარი სტიმული.

შესაძლებელია ზოგიერთ საკითხში ფ. ნიცშეს არ დავეთანხმოთ, მაგრამ მისი მოსაზრება, რომ ძალაუფლება ადამიანთა საქმიანობის ერთ-ერთი ძირითადი და უმთავრესი სტიმული, სრული ჭეშმარიტება და მასში ეჭვს ვერავინ შეიტანს. სწორედ „ძალაუფლების ნება“, მისი სიყვარული და რწმენა ამოძრავებს და წარმართავს ადამიანებს სასიცოცხლო ურთიერთქმედების პროცესში. ურთიერთქმედების პროცესი, მთლიანად ადამიანთა კულტურული, სულიერ-გონითი ცხოვრება შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც ინდივიდუალურ და ჯგუფურ ინტერესთა მუდმივად განახლებადი დაპირისპირება და ბრძოლა. მაქს ვებერის სიტყვებით თუ ვიტყვით, „...კულტურული ცხოვრებიდან შეუძლებელია ბრძოლის აღმოფხვრა. შეიძლება შევცვალოთ მისი საშუალებები, მისი ობიექტი, თვით მისი ძირითადი მიმართულება და მატარებელნიც კი, მაგრამ შეუძლებელია შევცვალოთ ბრძოლა როგორც ასეთი. იგი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ გარეგანი ბრძოლა დოვლათის მოპოვებისათვის მებრძოლ (მტრულად განწყობილ) ადამიანთა შორის, არამედ შინაგანი ბრძოლაც იმ ადამიანებისათვის, რომლებიც მისდევენ სულიერ-გონებრივ ღირებულებებს, სადაც გარეგანი იძულება იცვლება შინაგანი იძულებით (ეროტიკული მორჩილების თუ თავგანწირულობის ფორმით), დაბოლოს, ადამიანის სულში საკუთარ თავთან ბრძოლაც; ასე თუ სხვაგვარად ბრძოლა არასდროს არ წყდება და მისი შედეგები ზოგჯერ ყველაზე სერიოზულია იქ, სადაც იგი ყველაზე ნაკლებ შესამჩნევია და უმაღლესი ხარისხით უახლოვდება ყრუ-უსიტყვო გულგრილობას, ილუზორული თავის მოტყუებას ან ხდება „შერჩევის“ ფორმით. „მშვიდობა“ ბრძოლის ფორმების ან მებრძოლი მხარეების, ან ბრძოლის ობიექტების შეცვლას და ადგილმონაცვლეობას, ან საბოლოოდ „შერჩევის“ შანსთა შეცვლა-ცვლილებას ნიშნავს და სხვას არაფერს. გაუძლებენ თუ არა ეს გადაადგილება ეთიკურ ან სხვა შეფასებითი მსჯელობების გამოცდას და თუ გაუძლებს მაშინ როგორ პირობებში, ჩვენთვის სავსებით უცნობია. მხოლოდ ერთი რამაა უეჭველი: ნებისმიერი საზოგადოებრივი ურთიერთობის – დამოუკიდებლად მისი ხასიათისა და სტრუქტურისაგან – შეფასებისას აუცილებელია დავადგინოთ (მოტივთა) შინაგანი ან გარეგანი არჩევის (შერჩევის) პროცესში თუ როგორი ტიპის ადამიანებს აძლევენ ბატონობის შანსს“ (44, გვ. 575-576). თუ კულტურული ცხოვრებისათვის ბრძოლა, დაპირისპირება აღმოუფხვრელია, მაშინ იგი ყველაზე რელიეფურად სწორედ სოციალურ-პოლიტიკურ სფეროში იჩენს თავს, რამეთუ პოლიტიკაში ყველაზე არსებითი ხომ ძალაუფლებისათვის ანუ ბატონობისათვის ბრძოლაა. თუ ისევ მ. ვებერს დავესესხებით პოლიტიკა ხომ სხვა არაფერია, „თუ არა მისწრაფება ძალაუფლებაში მონაწილეობისაკენ, ან მის განაწილებაზე ზეგავლენის მოპოვებისათვის; სულ ერთია, იქნება ეს ძალაუფლების გადანაწილება სხვადასხვა სახელმწიფოებს, თუ ერთი რომელიმე სახელმწიფოს შიგნით – ადამიანთა სხვადასხვა ჯგუფებს შორის.

... ის, ვინც პოლიტიკაშია, ძალაუფლებისაკენ მისწრაფის, სულ ერთია, როგორ ესახება მას ეს ძალაუფლება – სხვა, იდეალურ ან მატერიალურ მიზანთა მიღწევის საშუალებად თუ ძალაუფლებად

„მხოლოდ ძალაუფლების გულისათვის, რათა დატკბეს პრესტიჟულობისათვის იმ გრძნობით, რასაც ადამიანს იგი ანიჭებს“ (4, გვ. 13).

პოლიტიკა, პოლიტიკური ხდომილებანი კი ისტორიული განვითარების ნამდვილი ღერძია, თვითონ პოლიტიკაში კი ძალაუფლებისათვის ბრძოლაა უმთავრესი. შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოება მთლიანობაში ძალაუფლებრივ ურთიერთობათა სისტემაა, რომელიც მოიცავს პოლიტიკურ, სოციალურ, ეკონომიკურ, რელიგიურ, მორალურ, კულტურულ და სხვა ურთიერთობებს. მთელ სისტემას გამსჭვალავს სწორედ ძალაუფლებრივი ურთიერთობა, მაგრამ რა არის ძალაუფლება და ძალაუფლებრივი ურთიერთობა?

უპირველეს ყოვლისა, ძალაუფლება ესაა ადამიანთა შორის სოციო-ფსიქოლოგიური დამოკიდებულება, რომელიც გულისხმობს ორმხრივ ვალდებულებას იმათ შორის, ვინც ძალაუფლებას ფლობს და ახორციელებს და ვისზეც ეს ძალაუფლება ვრცელდება (მათ ხშირად ძალაუფლების ადრესატებსაც უწოდებენ). ამგვარად, ძალაუფლება, რომელიც ყველაზე უკეთ ბატონობს, ანუ გარკვეული ბრძანებისადმი შანსში გამოიხატება, გულისხმობს ურთიერთ მოლოდინს ძალაუფლების მქონეთა და ძალაუფლების ადრესატთა შორის. ერთი მხრივ, ძალაუფლების მქონე მოელის, რომ მის მიერ გაცემულ ბრძანებებს დაემორჩილებიან, ხოლო ადრესატი კი თვლის ანუ ელოდება იმას, რომ ბრძანებას ექნება ისეთი ხასიათი, რასაც ის მოელის ანუ აღიარებს.

რამდენადაც საზოგადოებრივ ფარგლებში სახელმწიფო წარმოადგენს გაბატონებულ – უკიდურეს შემთხვევაში გარკვეულ ისტორიულ სიტუაციებში – განსაკუთრებულ პოლიტიკურ ორგანიზაციას, ამდენად, სახელმწიფოებრივად ორგანიზებულ საზოგადოებაში „პოლიტიკური ძალაუფლება – ძალაუფლების მელობელთა მხრივ მის ადრესატებზე სოციალური კონტროლის ტოლია“ (164, ნაწ. I, გვ. 81).

ძალაუფლების რაობის (წვდომის) ანალიზის ძირითადი მიდგომები

უზოგადესი გაგებით ძალაუფლება ესაა ერთი ინდივიდის (ინდივიდების) უნარი გააკონტროლოს მეორე ინდივიდის (ინდივიდების) მოქმედება. მაგრამ სხვადასხვა მიმართულების ფილოსოფოსთა და სოციოლოგთა შორის არაა თანხმობა იმის თაობაზე, თუ როგორ და რა წესით ხორციელდება ძალაუფლებრივი ურთიერთობა. ძალაუფლების რაობის კვლევის მრავალ გაგებათა და თვალსაზრისთა შორის გამოყოფენ ორ: ვებერიანულ და სისტემურ მიდგომებს.

პირველი მიდგომა დაკავშირებულია მ. ვებერის სახელთან, რომელიც ძალაუფლების რაობის კვლევისას ამოდის გ. ჰეგელიდან და ბევრ რამეში ფ. ნიცშეს თვალსაზრისსაც იზიარებს. ყველაზე კონცენტრირებული სახით ეს მიდგომა გამოხატულია მ. ვებერის მიერ მოცემულ შემდეგ განსზღვრებაში: „ძალაუფლება (Macht) ნიშნავს სოციალური ურთიერთობებით განმტკიცებულ ნებისმიერ შესაძლებლობას დაიჟინო და გაიტანო საკუთარი თვით წინააღმდეგობების არსებობისასაც კი, დამოუკიდებლად იმისაგან, რაშიც ეს შესაძლებლობა გამოიხატება“. როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, მ. ვებერის აზრით, ადამიანი შეიძლება არც კი ესწრაფოდეს ძალაუფლებას მხოლოდ ერთი – ეკონომიკური გამდიდრების მიზნით. ვინაიდან, ძალაუფლება, ეკონომიკური ძალაუფლების ჩართვით, შეიძლება შეფასდეს „მხოლოდ ძალაუფლების გულისათვის“. ძალიან ხშირად ძალაუფლებისაკენ მისწრაფებას, შენიშნავს ვებერი, განაპირობებს სოციალური „პატივი“, რომელიც თან სდევს და მოჰყვება ძალაუფლებისაკენ სწრაფვას. მიუხედავად ამისა, არა ნებისმიერ ძალაუფლებას მივყავართ სოციალურ

„პატივისცემასთან“. არც მხოლოდ „ეკონომიკური ძალაუფლება“ – უფრო ნათლად – ფულის ძალაუფლება არ გვევლინება სოციალური პატივთა თუ პრესტიჟთა საყოველთაოდ მიღებულ საფუძვლად. არც ძალაუფლება, როგორც ასეთი არ წარმოადგენს, მ. ვებერის აზრით, სოციალურ პატივთა ერთადერთ საფუძველს, რამეთუ, სინამდვილეში, სოციალური პატივი ანუ პრესტიჟი, თვითონ შეიძლება იყოს პოლიტიკური თუ ეკონომიკური ძალაუფლების ბაზისი, რაც ხშირად სწორედ რომ ასეც ხდება. ძალაუფლება, ისევე როგორც პატივისცემა, შეიძლება გარანტირებული იყოს ლეგალური წესრიგის მეშვეობით, მაგრამ ყველაზე ხშირად იგი პატივისცემათა და პრესტიჟთა პირველადი წყაროა. ლეგალური წესრიგი – უფრო დამატებითი ფაქტორია, რომელიც ხელს უწყობს – აძლიერებს ძალაუფლების ან პრესტიჟის მოპოვების შანსს. მაგრამ იგი არასოდეს არ აძლევს მათ ამის გარანტიას. ამიტომ, რაც არ უნდა არსებითი იყოს ლეგალური თუ კანონიერი წესრიგი, მაინც უმთავრესი პრესტიჟისა თუ პატივისცემის მოპოვებაში, ძალაუფლებაა. „საერთოდ და მთლიანად „ძალაუფლების“ ქვეშ ჩვენ გვესმის – წერს მ. ვებერი – ერთი ადამიანის ან ადამიანთა შესაძლებლობა – რეალიზება გაუკეთოს საკუთარ ნებას ერთობლივ საქმიანობაში, იმ ადამიანთა მხრივ წინააღმდეგობების მიუხედავად, რომლებიც მონაწილეობენ მითითებულ მოქმედებაში“ (46, გვ. 162). ასეთ შემთხვევაში ძალაუფლება გავგებულა, როგორც ინდივიდთაშორისი ან ჯგუფთაშორისი ურთიერთობების ნაწილი, რომლის მეშვეობითაც გადაილახება სხვა ინდივიდთა ან სოციალურ ჯგუფთა წინააღმდეგობა. ამ თვალსაზრისს საკმაოდ ბევრი მომხრეები ჰყავს. ძალაუფლების გავების ასეთი მიდგომა ემყარება პიროვნულ უნართა არსებობას, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია სხვების მოქმედებათა გაკონტროლება და ამ კონტროლისადმი მათი მხრიდან მომდინარე წინააღმდეგობების გადალახვა. ამგვარი მიდგომის მომხრეთაგან (ჰ. ბლაუ, კ. ლევინი, უ. ბემლერი და სხვები). ჩვენ განვიხილავთ უ. ბემლერის მოსაზრებებს ძალაუფლების რაობაზე.

ამოსავალ წერტილად იგი ამ ცნების შემდეგ განსაზღვრებას იღებს: „ძალაუფლება არის მოქმედი პირის A-ს უნარი, აიძულოს მოქმედი პირი B, შეასრულოს ან არ შეასრულოს მოქმედება X-ი“. ან ხელი შეუშალოს მას მის შესრულებაში. მოქმედი პირი შეიძლება იყოს ინდივიდი და ჯგუფიც. რათა იქცეს მოქმედ პირად, ინდივიდმა ან ჯგუფმა უნდა გამოხატოს ნება ე.ი. ისწრაფოდეს მიზნისა და მისი მიღწევის საშუალებათა მობილიზაციისკენ, ამ საშუალებებში იმყოფება „მოქმედი პირი B-ც“.

მოქმედმა პირმა „A-მ, რომელსაც თავისი მიზნის მისაღწევად ესაჭიროება თავის ნებას დაუმორჩილოს „B“-ს ნება, ამისათვის უნდა იპოვოს საკმაო წონისა და ღირებულების მქონე არგუმენტები, რათა აიძულოს მას დაემორჩილოს. „მოქმედი პირი B-ც“, იქნება ეს ინდივიდი თუ ჯგუფი, ასევე ნების მქონეა, და მაშასადამე, არის თავისუფალი, ანუ უნარის მქონე – გააკეთოს არჩევანი მორჩილებასა და დაუმორჩილებლობას შორის, სხვაგვარად იგი ხომ ინსტრუმენტი ანუ იარაღი იქნებოდა მოქმედი პირ A-ს ხელში. B ირჩევს მორჩილებასა და დაუმორჩილებლობას შორის, იმ არგუმენტების გათვალისწინებით რომელსაც მას სთავაზობს A. „მიღწევა – ხელის შემლა“ და „შესრულება – არ შესრულება“ არის ის, რაზეც დამყარებულია ძალაუფლების განხორციელების ორი ფორმა:

1. იძულება – ან ბრძანება, რომელთა შედეგია საქმიანობა, X-ი რომელიც სხვაგვარად არ განხორციელდებოდა.
2. აკრძალვა, რომელიც თავიდან იცილებს საქმიანობა X-ს, რომელიც წინააღმდეგ შემთხვევაში განხორციელდებოდა.

რამდენადაც ძალაუფლება ესაა დამოკიდებულება, რომელიც წარმოიქმნება და თავს ინარჩუნებს იქ, სადაც არსებობს ორი თავისუფალი ნების შეხების საფუძველზე წარმოქმნილი დაძაბულობა, ამდენად, ძალაუფლებრივი ურთიერთობების ნებისმიერ ტიპში, ბეშლერის აზრით, შესაძლებელია გამოვყოთ ოთხი შემდეგი ელემენტი:

1. მოქმედ პირ A-ს ნება, ნება როგორც ასეთი, რამეთუ სრულებით არაა სავალდებულო რომ იგი უფრო ძლიერი და დამარწმუნებელი იყოს, ვიდრე B-ს ნებაა. ყველაზე მნიშვნელოვანია არგუმენტები, მოსაზრებები, საბუთები, რომლებიც შეუძლია A-ს წამოაყენოს თავისი მტკიცებებისათვის. სწორედ იმ საშუალებებს, რომელსაც ფლობს A, შეუძლია გადალახოს B-ს ეჭვები, მაგრამ აქ უკვე საკვანძო მნიშვნელობას იძენს მეორე ელემენტი:

2. B-ს მორჩილება. მართლაც სინამდვილეში თუ B უარს ამბობს მორჩილებაზე, მაშინ ძალაუფლებრივი დამოკიდებულება არ არსებობს. ამიტომ მისი ბუნებიდან გამომდინარე, ძალაუფლების საფუძველს ბეშლერის მართებული შენიშვნით – წარმოადგენს არა ის, ვინც მას ახორციელებს არამედ ის, ვინც ამას ემორჩილება. ამას იგი აკეთებს არა ნების სისუსტისათვის თუ ნაკლოვანებათა გამო, რომლითაც შეეძლო ესარგებლა A-ს – როგორც არ უნდა იყოს ასეთი შემთხვევა არ არის არც ზოგადი და არც არსებითი და მისი მიღება არ შეიძლება. B-ს უნდა ჰქონდეს ყოველგვარი საფუძველი, რათა დაემორჩილოს ანუ დაუქვემდებაროს თავისი ნება A-ს ნებას. სხვა სიტყვებით, A-ს მიერ წამოყენებულმა მოსაზრებებმა და საბუთებმა გამომხაურება უნდა პოვოს B-ში და ეს უნდა იყოს არა მექანიკური, არამედ თავისუფალი პირის შეგნებული გამომხაურება. ამისათვის კი საჭიროა A-ს მიერ მოყვანილი არგუმენტები, მოსაზრებები, საბუთები დაემთხვას B-ს ვარაუდებსა და მოლოდინს, რათა სწორედ ამგვარი გაანგარიშების მოლოდინმა აიძულოს იგი, რომ A-ს დამორჩილდეს.

3. B-ს შესაძლებელი დაუმორჩილებლობა. ზემოთ მოცემული განსაზღვრების მიხედვით ეს შესაძლებელია, რამდენადაც B თავისუფალი ნებაა. მაგრამ ეს დაუმორჩილებლობა შესაძლებელი უნდა იყოს კერძო აზრით, ანუ ძალაუფლებრივი ურთიერთობების შიგნით, უნდა არსებობდეს დაუმორჩილებლობის შესაძლებლობა. სხვა სიტყვებით საჭიროა ძალაუფლებრივი დამოკიდებულების წარმოშობის მომენტიდან მის მოშლამდე ნებისმიერ მომენტში, შესაძლებელი იყოს მორჩილების შეცვლა დაუმორჩილებლობით. თუ ეს პირობა არ არსებობს, მაშინ ჩვენს წინაშე არა თავისუფალი ნება, არამედ რაღაც მექანიზმი, ამ A ნების გაგრძელება – იარაღი, ინსტრუმენტი, რომლის მანიპულირებაც მას შეუძლია, საკუთარი შეხედულებებისამებრ. ამგვარად დაასკვნის უ. ბეშლერი, B-ს ონტოლოგიური თავისუფლება არ ისპობა იმით, რომ იგი შედის ძალაუფლებრივ დამოკიდებულებებში. იგი მხოლოდ შეაჩერებს თავისუფალ მოქმედებას, ისე, რომ, ამავე დროს, იტოვებს შესაძლებლობას გამოიყენოს იგი ნებისმიერ მომენტში.

4. არგუმენტებითა და საბუთებით განმტკიცებული სასჯელი. თუ B არ მორჩილებს, მაშინ საჭიროა, რომ A-ს შეეძლოს მისი დასჯა, ვინაიდან თუ B-ს სრულიად დაუსჯელად შეუძლია გავიდეს მორჩილებიდან დაუმორჩილებლობისაკენ, მაშინ ძალაუფლება კარგავს ყოველგვარ ძალას და იჩქმალება ორი ნების ურთიერთდამოკიდებულებაში. სასჯელი დაუმორჩილებლობისთვის იმ საშუალებების ადეკვატური უნდა იყოს, რომელსაც მიმართა თავისი განმტკიცებისათვის A-ს ნებამ. თუ განსაზღვრული საბუთი ან მოსაზრება დაემთხვა B-ს მოლოდინებს და აიძულა იგი დამორჩილებას, მაშინ იმავე მოსაზრებამ უნდა განსაზღვროს სასჯელი დაუმორჩილებლობისათვის.

ამგვარად, უ. ბემლერის აზრით, ნებისმიერი ძალაუფლებრივი დამოკიდებულება არსობრივად მოიცავს ოთხ ელემენტს:

1. ბრძანების გამცემი ან აკრძალვათა დამდგენი მოქმედი პირის მოსაზრებებითა და არგუმენტებით განმტკიცებულ ნებას.
2. მეორე მოქმედი პირის (ალტერ ეგო-ს) მორჩილებას, რომლის ნება თანხმდება პირველი მოქმედი პირის (ეგო-ს) მოსაზრებებსა და არგუმენტებს.
3. მეორე მოქმედი პირის შესაძლო დაუმორჩილებლობას, რომელიც თავისუფალი რჩება თვით მორჩილების დროსაც კი.
4. არგუმენტებით განმტკიცებულ სასჯელს, რომელსაც მოქმედი პირი აკისრებს მეორე მოქმედ პირს (30, გვ. 46).

ამგვარად ძალაუფლებრივი ურთიერთობა გაგებულია როგორც ინდივიდებსა ან სოციალურ ჯგუფებს შორისი ნებელობითი ურთიერთობა, რომელიც ორივე მხარის თავისუფლებას გულისხმობს, იგი ასიმეტრიული და გაშუალებულია განსაზღვრული მოსაზრებებითა და არგუმენტებით. აქ ძალაუფლება რესურსთა მობილიზაციის უნარის მეშვეობითაა განსაზღვრული. რაც შეეხება ძალაუფლების მოდალობებს, მას ქვევით შევხებით.

ძალაუფლების რაობისადმი სისტემური მიდგომა (მ. კროზიე, ტ. პარსონსი). მ. კროზიეს აზრით, ძალაუფლებრივი ურთიერთობები პიროვნებათაშორისი ურთიერთობებიდან და ურთიერთქმედებებიდან ერთ-ერთია, რომელიც ორგანიზაციულ ჩარჩოში წარმოიქმნება. ძალაუფლების არსის როგორც მოლაპარაკების და როგორც გაცვლის განსაზღვრება არ არის საკმარისი, მართალია, შენიშნავს იგი, A-ს ძალაუფლება B-ზე შეესატყვისება A-ს უნარს, მიაღწიოს B-სთან მოლაპარაკებებისას, გაცვლის პირობები A-სთვის კეთილსასურველი და ხელშემწყობი იყოს. მაგრამ ამის შედეგად ძალაუფლების პრობლემა მოლაპარაკებათა პირობების პრობლემად გარდაიქმნება.

მ. კროზიე კარგად ხედავს, რომ ძალაუფლების არსის, როგორც მოლაპარაკებისა და როგორც გაცვლის განსაზღვრება არ არის საკმარისი მის გასაგებად და დასახასიათებლად, ამიტომ იგი ცდილობს ძალაუფლება დაუკავშიროს ობიექტებს, სტრუქტურებს. ამისათვის კი საჭიროა ორ პარტნიორს შორის მოლაპარაკებები ჩავსვათ მათ ბუნებრივ გარემოცვაში. ასეთ ბუნებრივ გარემოცვად კი მას ორგანიზაცია მიაჩნია, რომელიც განსაზღვრავს მოლაპარაკებათა პირობებს და რომელიც მოლაპარაკებების ორივე მხარეს აერთიანებს „ორგანიზებულ ანსამბლად“. სწორედ ორგანიზებულ სტრუქტურებთან ძალაუფლებრივი დამოკიდებულებების კავშირი აძლევს კროზიეს საშუალებას ეს დამოკიდებულებანი განიხილოს, როგორც მიმართება და როგორც პროცესი, რომელიც განუყოფელია ორგანიზაციული პროცესებისაგან და რომელიც გულისხმობს კიდევ კოლექტიური მოქმედების საფუძველზე ძალაუფლებრივ დამოკიდებულობათა წარმოშობას. აქ კროზიეს მხედველობაში აქვს ნებისმიერი მოქმედება, რომელიც ორ ან მეტ ინდივიდს შორის საერთო მიზნის არსებობას ემყარება. მაგალითად ერთი კუპის ორ თანამგზავრს შორის ძალაუფლებრივი დამოკიდებულება იმით არ მყარდება, რომ მათ არ გააჩნიათ მოქმედებათა საერთო მიზანი, ანუ არ შეადგენენ ორგანიზაციას. ორგანიზაცია წარმოიქმნება მაშინ, როდესაც ადამიანებს უჩნდებათ მოქმედებათა საერთო მიზანი, რასაც გარდაუვალად მოჰყვება ძალაუფლებრივ დამოკიდებულებათა წარმოშობა.

მ. კროზიეს თანახმად, ძალაუფლების, როგორც პროცესის გაგება, საშუალებას გვაძლევს ჩავწვდეთ „ძალაუფლებრივ მოლაპარაკებათა“ არსსა და დინამიკას, რომელთა პირობები არის ორგანიზაციის ფორმალური და არაფორმალური მიზნები და აქტორთა მიერ მიღებული „თამაშის წესები“. „სტრატეგიული აქტორი“, რომელიც არა მხოლოდ აღმასრულებელია, არამედ საკუთარი „პროექტის“ ანუ „თავისუფლების“ მფლობელიცაა, სარგებლობს რა სწორედ საკუთარი ქცევის თავისუფლებით, გავლენას ახდენს პარტნიორის ქცევაზე, შესაბამისად ეს გავლენა მით უფრო დიდია, რაც უფრო თავისუფალია იგი. თამაშის არსი ისაა, რომ უნდა შეძლო ჩააყენო სხვა – მეორე მოქმედი პირი დეტერმინირებულ მდგომარეობაში, თვით კი თავისუფალი დარჩე, ისე, რომ გქონდეს საკუთარი „კეთილი ნების“ გამოყენების შესაძლებლობა. მოლაპარაკებისას ერთმანეთს ეჯახებიან აქტორთა ნიჭი და უნარი, ეჭიბებიან რა ერთმანეთს იმაში, რომ თავიანთი მოქმედებანი რაც შეიძლება ნაკლებ გამოსაცნობი და ნაკლებ წინასწარ გამოცნობად – განჭვრეტადი იყოს მონინალმდეგე მხარისათვის. ძალას, პრესტიჟს, კანონიერ ძალაუფლებას გავლენა აქვს მხოლოდ მაშინ, დაასკვნის მ. კროზიე, როდესაც ისინი გვაძლევენ მოქმედებათა დიდ თავისუფლებას.

მაგრამ „სტრატეგიული აქტორები“ დამოუკიდებლად კი არ მოქმედებენ, არამედ ჩართული არიან ორგანიზაციის ჩარჩოებში, რომელიც „თავის წევრებს კარნახობს მოქმედების განსაკუთრებულ ლოგიკას, რამდენადაც იგი წარმოადგენს სოციალურ სისტემას რეგულირების საკუთარი წესებით, რაც მას აძლევს ავტონომიის გარკვეულ დონეს. ორგანიზაციის „მაიჭულებელი“ მიზნები და წესები არაპირდაპირ მოქმედებს – ზღუდავს „მოთამაშეთა“ ქცევის თავისუფლებას და, ამავე დროს, გამოყოფენ სექტორებს, სადაც მოქმედება მთლიანად წინასწარმეტყველებადია იმ სექტორებისაგან, სადაც დომინირებს „განუსაზღვრელობა“. სწორედ განუსაზღვრელობის წყაროზე კონტროლი, რომელიც ძალუძს განახორციელოს ერთ „მოთამაშეს“ მეორესთან მოლაპარაკებისას, განსაზღვრავს კიდევ მის ძალაუფლებას. ეს კი იმის ძალით ხდება, რომ სწორედ „განუსაზღვრელობა“ ზემოქმედებს პარტნიორის ქცევაზე თამაშის წესების იმ ჩარჩოებში, რა ჩარჩოებსაც ორგანიზაცია ადგენს. რამდენადაც ორგანიზაციის ფუნქციონირებისათვის სხვადასხვა „განუსაზღვრელობებს“ განსხვავებული მნიშვნელობა აქვთ, ამდენად, „კონკრეტული აქტორის“ მიერ კონტროლირებადი კონკრეტული „განუსაზღვრელობის“ იერარქიული მნიშვნელობისა და სერიოზულობის ზრდის შესაბამისად იზრდება მისი ძალაუფლებაც“ (47, გვ. 83).

ამგვარად, ძალაუფლებრივი ურთიერთქმედება უბრალოდ ორ ინდივიდს ან ჯგუფს შორის ურთიერთობა არ არის, სადაც ასიმეტრიულობას აქვს ადგილი და პიროვნების უნარსა და შესაძლებლობებს განსაკუთრებული როლების შესრულება ძალუძთ, ძალაუფლებრივი ხასიათისაა ურთიერთობა, რომელიც წარმოიქმნება ორ ან მეტ ინდივიდთა გაერთიანებაში, რომელსაც აქვს მოქმედების საერთო მიზანი ანუ გარკვეული ორგანიზაცია. პიროვნების ნიჭი, უნარი და თავისუფლებაც ამ ორგანიზაციის კონტექსტში იშლება და პიროვნებას მით უფრო მეტი ძალაუფლებისა და შესაბამისად მეტი თავისუფლების ხახრისხი აქვს, რაც უფრო მეტ კომირებს ფლობს კოლექტიურ თამაშში, ანუ რაც უფრო მეტი განუსაზღვრელობის „მოთვინიერება და განსაზღვრებებად“ ქცევა ძალუძს.

მ. კროზიემ შეძლო ძალაუფლების რაობის მნიშვნელოვან ასპექტთა გამოვლენა, რომელთა გაუთვალისწინებლობაც შეუძლებელია, მაგრამ როგორც შენიშნავენ კრიტიკოსები, ასეთი მიდგომისას, იგი ფაქტობრივად ვერ ასხვავებს პოლიტიკურ ძალაუფლებას ძალაუფლების სხვა ფორმებისაგან. აიგივებს ძალაუფლებასა და გავლენას ერთმანეთთან, ასევე აიგივებს ძალაუფლებას მართვასთან და

სხვა. მაგრამ ინდივიდთა შორის ძალაუფლებრივი ურთიერთობების ორგანიზაციული გაერთიანების კონტექსტში კვლევას დიდი ევრისტიკული მნიშვნელობა აქვს.

ძალაუფლების თავისებურ და ორიგინალურ კონცეფციას გვთავაზობს ტ. პარსონსი, რომელიც სისტემური მიდგომის ერთ-ერთი დამფუძნებელია სოციოლოგიაში.

პარსონსი აცნობიერებს იმ დიდ თეორიულ სიძნელეს, რომელიც ძალაუფლების რაობის ობიექტურ კვლევასთანაა დაკავშირებული, რაც, უნინარეს ყოვლისა, თვით ძალაუფლების ცნების პოლისემანტიკურობასა და პოლიფუნქციურობაში გამოიხატება. ამიტომ იგი ცდილობს შემოვლითი გზით, მეცნიერებაში უკვე კარგად ცნობილი ფაქტების ანალოგიით წვდეს ძალაუფლების რაობას. ასეთ ანალოგიად მას ფულის კატეგორია მიაჩნია, რომელიც უნივერსალური გამაშუალებელია – შუამავალია სოციუმის შემადგენელ ქვესისტემებს შორის. ფულის მსგავსად, რომელიც ძირითადად ბრუნავს ეკონომიკურ ქვესისტემაში, ძალაუფლებაც ბრუნავს პოლიტიკურ სისტემაში, მაგრამ შორის გადის მისი ფარგლებიდან და იჭრება საზოგადოების დანარჩენ სამ: ეკონომიკურ, ინტეგრაციულ და კულტურულ ფასეულებათა და ნიმუშთა შენარჩუნების ფუნქციონალურ ქვესისტემებში. ამიტომ, თუ მივმართავთ ფულის როგორც ძალაუფლების მსგავსი ტიპის ეკონომიკური ინსტრუმენტის არსებითი თვისებების მოკლე დახასიათებას, პარსონსის აზრით, უკეთ გავიგებთ ძალაუფლების რაობისა და მისი თვისებების სპეციფიკასაც.

ეკონომიკაში ცნობილია, რომ ფულის კატეგორია ერთდროულად წარმოადგენს როგორც გაცვლის საშუალებას, ისე „ღირებულებით ეტალონსაც“. ფული სიმბოლოა, რამეთუ ზომავს, მაშასადამე „გამოხატავს“ ეკონომიკურ ფასეულობებს ან სარგებლიანობას, მაგრამ თვითონ არ აქვს არავითარი „სახმარი ღირებულება“. მას აქვს მხოლოდ „საცვლელი ღირებულება“, რომელიც საშუალებას გვაძლევს შევიძინოთ ჩვენთვის სასარგებლო ნივთები თუ სხვა ფასეულობები. მაგრამ ფული მთავარი შუამავალია, მხოლოდ მაშინ, როდესაც ფასეულობათა გაცვლა არ არის გარდაუვალი და სავალდებულო ხასიათის, მსგავსად ახლობელთა შორის საჩუქრების გაცვლისა ან, როდესაც საქონელთა გაცვლა ხდება ბარტერული, ე.ი. ტოლი ფასის მქონე ნივთებისა და მომსახურების გაცვლის საფუძველზე.

მართალია, ფულს არ აქვს უშუალო სარგებლობა, მაგრამ იგი მის მფლობელს აძლევს ოთხი სახის თავისუფლებას, გნებავთ უპირატესობას საყოველთაო გაცვლის სისტემაში მონაწილეობისას:

1. „ბაზარში საქონლის არსებული რაოდენობიდან რომელიმე ნივთის ან ნივთთა რაოდენობის შექცინას, რასაკვირველია მოცემული საშუალებების ფარგლებში, მიღებული ფულის ხარჯვის თავისუფლებას;
2. სასურველი ნივთის მრავალ ვარიანტთა შორის არჩევის თავისუფლებას;
3. შესყიდვისათვის ყველაზე შესაფერისი დროის შერჩევის თავისუფლებას;
4. შესყიდვის პირობების გააზრების თავისუფლებას, რომელი პირობებიც დროისა და მონოდების ვარიანტის არჩევის თავისუფლების ძალით ადამიანს შეუძლია, გარემოებების შესაბამისად, მიიღოს ან უარყოს“ (119, გვ. 479).

მართალია ადამიანი იღებს თავისუფლებას, მაგრამ იგი გარკვეულ რისკზე მიდის, რაც, უწინარეს ყოვლისა დაკავშირებულია იმ ვარიანტთან, გნებავთ დაშვებასთან, რომ ჯერ, ერთი ფული მიღებული იქნება სხვების მიერ და მერე, მეორეც, მისი ღირებულება ანუ კურსი უცვლელი დარჩება.

ფულის პირველი სახეობა შუამავალი იყო, რომელიც ძალიან ახლოს იდგა საქონელთან, მაგალითად, ძვირფასი ლითონები და ბევრი დღესაც ფიქრობს, რომ ფულის ღირებულება „ნამდვლად“ ემყარება მათი ლითონური საფუძვლის საბაზრო ღირებულებას. ამ საფუძველზე განვითარებულ ფინანსურ სისტემებში შეიქმნა კრედიტირების ინსტრუმენტთა რთული სტრუქტურა, რომელშიც გარიგებათა მხოლოდ მცირე ნაწილი სრულდებოდა ლითონური ფულის გამოყენებით. საბოლოოდ იგი გარდაიქმნა „რეზერვად“, რომლებიც, პარსონსის აზრით, შემონახულ იქნა ყოველი შემთხვევისათვის და დღეს ძირითადად გამოიყენება საერთაშორისო ბალანსის შედგენისას. ტ. პარსონს ამით იმის თქმა სურს, რომ როგორი დიდ მნიშვნელობაც არ უნდა ჰქონდეს ლითონური რეზერვების არსებობას, მაინც თანამედროვე ფინანსური სისტემები ფუნქციონირებისას ეყრდნობა არა ლითონის როგორც რეალურ შუამავალს, არამედ ფულს „ღირებულების გარეშე“. ამის საფუძველი კი არის ის განსაზღვრული ნდობა, რომელსაც ადგილი აქვს ინსტიტუციონალიზებულ ფინანსურ სისტემაში. „ფულადი ვალდებულებების გარანტია, – წერს ტ. პარსონსი – მხოლოდ მათ ლითონურ მონეტაში კონვენტირებადობას რომ ეყრდნობოდეს, მაშინ უმრავლეს შემთხვევაში ისინი გაუფასურდებოდნენ იმ მარტივი მიზეზით, რომ ლითონთა მთლიან რაოდენობას ძალუძს დაფაროს ფულის მხოლოდ ძალიან მცირე ნაწილი“ (იქვე, გვ. 480).

ამგვარად, ფული ფუნქციობს და მოქმედებს როგორც შუამავალი მხოლოდ საბაზრო ურთიერთობათა საკმარისად და კარგად განსაზღვრული ქსელის ნიადაგზე. ასეთი სისტემა არის ვირტუალურ (შესაძლებელი) გაცვლათა სფერო, რომელშიც შეიძლება ფული დაიხარჯოს, მაგრამ რომლის ნიადაგშიც ინარჩუნებენ იმ მხარდამჭერ განსაზღვრულ პირობებს, რომელიც უზრუნველყოფს სისტემას დაცვით და მართვით, როგორც კანონის, ისე კანონით კონტროლირებულ პასუხისმგებელ ხელისუფალთა მხრივ. ამგვარად, ფულის ფუნქციონირება დაკავშირებულია არა იმდენად მის „ღირებულებასთან“, რამდენადაც იმ რთულ ინსტიტუციონალურ სისტემების არსებობასთან, რომელიც უზრუნველყოფს მის „სიკარგესა“ და „ღირებულებას“, ანუ ინსტიტუციონალიზებისა და სიმბოლიზირების გარეშე ფული ვერ შესრულებს თავის ფუნქციებს. ანალოგიურადაა საქმე „ძალაუფლების შემთხვევაში, რამეთუ ძალაუფლების ინსტიტუციონალური სისტემის ცნება წინა პლანზე აყენებს, პარსონსის აზრით, ურთიერთდამოკიდებულებათა სისტემას, რომლის ფარგლებშიც საკუთარი ნებით – მაგალითად, ხელშეკრულებით – მიღებული თუ თავს მოხვეული დაპირებებისა და მოვალეობების ზოგიერთი სახე, განიხილება ისეთ რაიმედ, რომელიც აღსრულებას ექვემდებარება, ე.ი. ნორმატიულად დადგენილ პირობებში უფლებამოსილ პირებს შეუძლიათ მოითხოვონ მათი შესრულება, მხოლოდ მორჩილებაზე უარის ან უარის მცდელობის ყოველ დადგენილ შემთხვევაში, როდესაც მოქმედი პირი ცდილობს ვალდებულებებისაგან თავის არიდებას, მაშინ „მას აიძულებენ პატივისცემას სიტუაციურ-ნეგატიური სანქციების რეალური გამოყენების მექანიზმით, რომელიც ერთ შემთხვევაში ასრულებს დაშინების, მეორეში კი – დასჯის ფუნქციას“ (იქვე, გვ. 481). სწორედ ის ხდომილებები, რომელთაც მსჯელობა ეხება, მოქმედ პირთან მიმართებისას განზრახ ცვლის (ან ემუქრებიან რომ შეცვლიან) სიტუაციას მისთვის საზიანოდ, როგორც არ უნდა იყოს ამ ცვლილებათა კონკრეტული შინაარსი.

მაშასადამე, დაასკვნის პარსონსი, „ძალაუფლება ეს არის იმ განზოგადებული უნარის რეალიზაცია, რომელიც აღწევს კოლექტივის წევრებისაგან მათი ვალდებულებების შესრულებას, ვალდებულებებისა, რომელიც ლეგიტიმირებულია კოლექტიური მიზნებისათვის მათი მნიშვნელობისა გამო, რომელიც უშვებს

იმის შესაძლებლობას, რომ ნეგატიური სანქციების გამოყენებით აიძულოს დაუმორჩილებელი, მიუხედავად იმისა, ვინც არ უნდა იყოს ამ ოპერაციის მოქმედი პირი” (იქვე, გვ. 481). ძალაუფლების განსაზღვრისათვის პარსონსი იყენებს ორ ძირითად ცნებას: „განზოგადებას“ და „ლეგიტიმაციას“. გავანალიზოთ თითოეული მათგანი, ისევე, როგორც რაიმე სასარგებლო ნივთის დაუფლება იმით, რომ გავცვალოთ სხვა ნივთზე, არ ნიშნავს ფულად გარიგებას, ასევე პარსონსს ძალაუფლების აქტად არ მიაჩნია საკუთარი სურვილის აღსრულება, თუნდაც იგი განპირობებული იყოს ობიექტის (მეორე მოქმედი პირის ალტერ ეგო-ს) ვალდებულებით ან უფრო ძლიერი და აღმატებული მხარისაგან უბრალო მუქარის საშუალებით. პარსონსი თავისი დამკვიდრებისადმი ერთგულია, ძალაუფლება ისეთივე „საყოველთაო“ და „სიმბოლიზირებული“ უნდა იყოს, როგორც ფული. თუ ინდივიდის სურვილის დაკმაყოფილების უზრუნველყოფის უნარი არ არის საყოველთაო და მხოლოდ სანქციათა ერთეული გამოყენების ფუნქციაა, რომლის გამოყენების შესაძლებლობაც ერთ პირს აქვს, მაშინ ამგვარი უნარის უზრუნველყოფით სურვილის დაკმაყოფილება არ არის ძალაუფლების აქტი. ასეთ შემთხვევაში მხოლოდ ის ურთიერთობები ჩაითვლება ძალაუფლებრივ აქტებად, რომელიც განპირობებულია სოციალურ ურთიერთობათა სისტემით. ამგვარად, გამოყენებული შუამავალი „განზოგადებულობის“ გარდა „სიმბოლიზირიც“ უნდა იყოს. ძალაუფლების „სიმბოლიზირებიდან“ კი გამომდინარეობს მისი გამართლებისა და აღიარების ანუ „ლეგიტიმაციის“ აუცილებლობა. ძალაუფლების „სიმბოლიზირება“ იმას ნიშნავს, რომ იგი არავითარ სარგებლობას და „საგრძნობ ფასეულობას“ არ უტოვებს მოვალეობისა თუ ვალდებულების შემსრულებელ პირს, ანტიციპაციების ანუ მოლოდინთა ერთობლიობის გარდა. სახელდობრ სხვა პირობებსა და სხვა გაერთიანებაში მას შეუძლია გაიხსენოს განსაზღვრული ვალდებულებები სხვა გაერთიანების მხრიდანაც. ამგვარად, პარსონსის აზრით, „ძალაუფლებრივ სისტემებში ლეგიტიმაცია არის იმ ნდობის ანალოგიური, რომელსაც ადგილი აქვს ფულადი ერთეულის მიღებისა და ფინანსურ სისტემებში მისი სტაბილურობის თაობაზე ურთიერთთანხმობის დროს“ ძალაუფლების ორ კრიტერიუმს „საყოველთაობასა“ და ლეგიტიმურობას“ აერთიანებს ის, რომ თუ ძალაუფლების ფლობისა და გამოყენების ლეგიტიმურობა ეჭვის ქვეშ დადგა, მაშინ მას მიყვარათ მორჩილების მიღწევის უფრო ძლიერი საშუალებების გამოყენებასთან. უპირველეს ყოვლისა, ეს საშუალებები უნდა იყოს „შინაგანად“ სულ უფრო და უფრო ეფექტური, გარდა ამისა, რა ზომითაც ეს საშუალებები ხდება შინაგანად ეფექტური, იმ ზომით ლეგიტიმურობა თანდათანობით მათი ეფექტურობის სულ უფრო ნაკლები მნიშვნელობის ფაქტორი ხდება. და რაც უფრო ეცემა და უფასურდება ლეგიტიმურობის მნიშვნელობა, მით უფრო იწყება ჯერ იძულების სხვადასხვა სახეების, შემდეგ კი უკვე იძულების დანარჩენი სახეებიდან ყველაზე ეფექტურის – ძალის გამოყენება. სხვაგვარად ძალაუფლება კარგავს ავტორიტეტს და შიშველ ფიზიკურ ძალაზე დამყარებულ მაძულებელ ხელისუფლებად იქცევა.

შემდეგ პარსონსი სვამს ძალიან საინტერესო პრობლემას: შესაძლებელია თუ არა ძალაუფლების „წარმოება“, გაზრდა, თუ იგი რჩება ერთსა და იმავე დონეზე. ხომ არ არის ძალაუფლება ამოცანა ნულოვანი ჯამით ანუ ძალაუფლების ყოველი მატება, ვთქვათ A-ს მიერ არის სხვა, B, Γ, Δ ინდივიდთა კუთვნილი ძალაუფლების შესაბამისი რაოდენობის დაკარგვის ნამდვილი მიზეზი. ამ პრობლემის გადანაცვლებაში იგი ფულთან ანალოგიას იყენებს და აჩვენებს, რომ როგორც ეკონომიკაში „ფულის რაოდენობრივი თეორია“ ვერ ხსნის ფულის ზრდის პროცესს განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება ეკონომიკას, როგორც გლობალურ სისტემას, ისე პოლიტიკაში ძალაუფლების წარმოდგენა როგორც ამოცანისა ნულოვანი ჯამით – არ არის სწორი. თითქოს სავსებით ნათელია, რომ თუ A-ს, რომელსაც ადრე ეკავა ადგილი, თანამდებობა, რომელსაც შეესაბამებოდა რეალური ძალაუფლება, ჩამოვაქვითებთ რანგით დაბალ თანამდებობაზე და მის ყოფილ ადგილზე დავნიშნავთ B-ს, მაშინ რასაკვირველია, A კარგავს, ხოლო B კი მიიღებს

ძალაუფლებას, ისე, რომ ძალაუფლების საერთო ჯამი სისტემაში უცვლელი რჩება. პარსონსი აკრიტიკებს გ. ლასუელსა და ჩ. მილსს, რომლებსაც ეს წესი ჭეშმარიტად მიაჩნდათ პოლიტიკური სისტემების მთელი ერთობლიობისათვის.

იმის საჩვენებლად, რომ ნულოვანი ჯამის თეორია არ არის ჭეშმარიტი და შესაბამისად სავსებით დასაშვებია როგორც „ფულის“, ისე „ძალაუფლების“, „წარმოებისა“ და „ზრდის“ კონცეფცია, პარსონსი აანალიზებს კრედიტის ფუნქციას.

ყველაზე ცხადი და სერიოზული ფაქტი, რომელმაც დაანგრია ნულოვანი ჯამის თეორია, – წერს იგი – იყო კომერციული ბანკების მიერ კრედიტის დანესება. როდესაც მენაბრე დებს საკუთარ ფულს ბანკში, ბანკის მესვეურნი ამ ფულს მხოლოდ საიმედოდ კი არ იცავენ, არამედ იღებენ მას განკარგვის უფლებით, ანუ შეუძლიათ ეს ფული გასცენ სესხად. ხომ არ კარგავენ დეპოზიტორები თავიანთ ფულზე საკუთრების უფლებას? რასაკვირველია, არა! წინააღმდეგ შემთხვევაში ბანკის არსებობა წარმოუდგენელი იქნებოდა. ანაბრები მენაბრეებს უბრუნდებათ სრულად, როგორც კი ამის შესახებ ისინი განაცხადებენ, ერთადერთი მიღებული შემზღუდა განსაზღვრულია მხოლოდ ბანკის მუშაობის რეჟიმით. მაგრამ ბანკი მაინც იყენებს ანაბართა ნაწილს პროცენტების გასასესხებლად, რის ძალითაც იგი კრედიტორს არა მხოლოდ აძლევს მის განკარგულებაში ფულის რაოდენობას, არამედ იღებს კიდევ ვალდებულებას სესხის დაბრუნება მოითხოვოს მხოლოდ დადებული ხელშეკრულების სრული შესაბამისობით; ყოველივე ეს კი კრედიტორს მოქმედების თავისუფლებას ანიჭებს, რომელიც არაფრით არ ირღვევა დათქმული დროის განმავლობაში. „სხვა სიტყვებით თუ ვიტყვით – შენიშნავს პარსონსი – ერთი და იგივე ფული იწყებს „ორმაგი ფუნქციის“ შესრულებას: იგი განიხილება საკუთრება როგორც დეპოზიტორთა..., ისე ბანკის მიერ, რომელიც იღებს უფლებას გაასესხოს ეს ფული ისე, „როგორც საკუთარი“ (იქვე, გვ. 483). ამგვარად, ფულის ჯამი იზრდება მიმოქცევაში, რომელიც იზომება მიმდინარე სესხთა რაოდენობის უვადო ანაბრების მოცულობასთან შეფარდებით. მთელი ეს მსჯელობა კრედიტის თაობაზე, პარსონს იმიტომ სჭირდება, რათა ანალოგიურად აჩვენოს ძალაუფლების „წარმოებისა“ და „ზრდის“ პროცესი. ამასთან დაკავშირებით იგი საინტერესო კითხვას აყენებს: ხომ არ არსებობს საბანკო სისტემის პოლიტიკური ექვივალენტი – საშუალება, რომელიც გაარღვევდა ძალაუფლების წრიულ მიმოქცევას და საშუალებას მოგვცემდა დაგვემატებინა ფასეული რამ ძალაუფლების იმ რაოდენობაზე, რომელსაც უკვე შეიცავს სისტემა? პარსონსი დადებითად პასუხობს ამ კითხვას – ასეთი საშუალება არსებობს და მისი წყარო მხარდაჭერის სისტემაშია საძიებელი, ე.ი. პოლიტიკურ სისტემასა და ინტეგრაციის, ანუ სოციალურ სისტემას შორის ურთიერთგავლენის ცვლის ზონაშია საძიებელი. სწორედ მათი ეფექტური ურთიერთგავლენა იწვევს პოლიტიკური მხარდაჭერის ზრდას ან წინააღმდეგ შემთხვევაში კლებას.

ამგვარი რამ თვალსაჩინოა დემოკრატიული საარჩევნო სისტემების ფუნქციონირების შემთხვევაში. აქ „პოლიტიკური მხარდაჭერა უნდა განიხილებოდეს როგორც ძალაუფლების განზოგადებული დათმობა, რომელიც არჩევნებში გამარჯვების შემთხვევაში არჩეულ ლიდერებს აყენებს ბანკირის ანალოგიურ მდგომარეობაში. ამომრჩეველთა მიერ შეტანილი ძალაუფლების „ანაბრები“ შეიძლება გამოტანილ იქნეს თუ ახლავე არა, მაშინ მომდევნო არჩევნებისას მაინც და ბანკის მუშაობის ანალოგიური რეჟიმის პირობებში“ (იქვე, გვ. 484). მართალია ზოგჯერ არჩევნები უკავშირდება და ემსგავსება ბარტერულ გაცვლას, რომელიც ძალიან კონკრეტული ხასიათისაა და, ამდენად, უკავშირდება სტრატეგიულად მოაზროვნე ამომრჩეველთა მიერ წამოყენებული კონკრეტული მოთხოვნის შესრულების მოლოდინს. მაგრამ – შენიშნავს პარსონსი, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის, რომ პლურალისტურ სისტემაში,

რომელიც ასეთია არა მხოლოდ პოლიტიკურად მხარდამჭერ შემადგენელ ძალთა, არამედ გადასაჭრელ პრობლემათა თვალსაზრისითაც, არჩეული ლიდერები იღებენ მოქმედების თავისუფლებას იმ გადანწყვეტილებათა მიღებისას, რომელიც აუცილებელია საქმისათვის, თანაც ისე, რომ ეხებიან საზოგადოების სხვა ჯგუფებს, პრობლემებს და არა მხოლოდ იმათ, ვისი „ინტერესებიც“ იქნა უშუალოდ დაკმაყოფილებული მათი არჩევით.

მაგრამ, პარსონსი კარგად ხედავს, რომ ეს თავისუფლება შეზღუდულია ანუ ძალაუფლების ფაქტორი, რომელიც გაივლის პოლიტიკური მხარდამჭერის არხს, განონასწორებულ იქნება მისვე რეზულტატებით – ანუ იმ ჯგუფთა ინტერესების შესატყვისი პოლიტიკურ გადანწყვეტილებათა მიღებით რომელი ჯგუფებიც მათ სპეციალურად მოითხოვდა. ამდენად, პოლიტიკური ლიდერი საკმაოდ შეზღუდულია იმ პოლიტიკური თავისუფლებით, რომელსაც მას მისი მხარდამჭერნი ანიჭებენ. მაგრამ პარსონსი მაინც პოულობს არჩეულ ლიდერთა თავისუფლების გადამწყვეტ შემადგენელ და განმაპირობებელ ფაქტორს. ესაა „გავლენის გამოყენების თავისუფლება, მაგალითად, თანამდებობის პრესტიჟის წყალობით, რომელიც არ ემთხვევა ამ თანამდებობისთვის მიწერილი ძალაუფლების მოცულობას, რათა ახლებურად ეცადო ძალაუფლებისა და გავლენის გათანაბრებას“ (იქვე, გვ. 485). ესაა პარსონსის აზრით, ძალაუფლების გაზრდის მიზნით გავლენის გამოყენება. როგორ გავიგოთ ეს?

ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად პარსონსი ისევ ეკონომიკურ კატეგორიებს იყენებს და აღნიშნავს, რომ დადებითი და უარყოფითი სანქციებისათვის გამოყენებულ საშუალებებს შორის კავშირი არის ინვერსია, ანუ ფულადი მასის მატება საბანკო კრედიტის შესაქმნელად. ამ შემთხვევაში მსჯელობა ნამდვილად ეხებოდა საკრედიტო შეთანხმების შესრულების ვალდებულების სახით კონკრეტიზირებული ძალაუფლების გამოყენებას, რაც იძლეოდა კიდევ, „განსხვავების შეგრძნების“ საშუალებას, რამეთუ სწორედ ვალდებულებათა დაცვის ან დაუცველობის შემთხვევაში გამოყენებული სანქციების შედეგად იზრდება ბანკის კაპიტალი. მაგრამ რაც შეეხება პოლიტიკურ სისტემას, აქ მსჯელობა უკვე დარწმუნების გზით გავლენის შერჩევითი განზოგადოების უნარსა და წესს ეხება. როგორც ჩანს – წერს პარსონსი – ეს პროცესი თავის როლს ასრულებს მართვის ფუნქციების დახმარებით, რომელიც – გაერთიანების ელექტორალური ანუ ამომრჩეველთა კორპუსის სტრუქტურის სხვადასხვა ასპექტთა მიერ მხარდამჭერილი დამოკიდებულებების დახმარებით – ბადებს და სახსრავს „ახალ მოთხოვნას“ უკვე გადანწყვეტის სპეციფიკური მოთხოვნის აზრით.

ასეთ შემთხვევაში შეიძლება აღინიშნოს, რომ მსგავსი მოთხოვნა – იმათ მიმართ, ვინც გადანწყვეტილებებს იღებს, – ამართლებს ძალაუფლების მზარდ წარმოებას, რაც შესაძლებელი გახდა სწორედ პოლიტიკური მხარდამჭერის მანდატის განზოგადოებული ხასიათის გამო; ვინაიდან მანდატი გაცემული არის არა ბარტერის, ე.ი. კონკრეტული გადანწყვეტილებათა მიღების სანაცვლოდ, ძალაუფლებისა და გავლენის იმ „გათანაბრების“ შედეგად, რომელიც დადგინდა არჩევნების საშუალებით, ამდენად, ეს მანდატი კონსტიტუციის ფარგლებში არის იმის განხორციელების საშუალება, რაც სამთავრობო დონეზე „საყოველთაო ინტერესის“ ყველაზე შესატყვის საშუალებად გვეჩვენება.

ამ შემთხვევაში პოლიტიკური ლიდერები და ხელმძღვანელი პირები შეიძლება – მიაჩნია პარსონს – შევადაროთ ბანკირებს ან „ბროკერებსაც“ კი, რომელთაც ძალუძს ისეთი მობილიზება გაუკეთონ თავიანთ ამომრჩეველთა ვალდებულებებს, რომ მთელი გაერთიანების მიერ აღებულ ვალდებულებათა ერთობლიობა გაფართოვდეს და გაიზარდოს. ვალდებულებათა ზრდას უნდა ამართლებდეს გავლენის მობილიზაცია: ისინი მოქმედ პირებში უნდა აღიქმებოდნენ, ჯერ ერთი, როგორც მოქმედი ნორმების

შესატყვისი და მეორეც, იმ სიტუაციებში გამოყენებადი, რომლებიც „მოითხოვენ“ მოქმედებებს კოლექტიური ვალდებულებების დონეზე. ადებულ ვალდებულებათა გაფართოების პრობლემის გამართლებაში ყველაზე კრიტიკული და ძნელი სწორედ რომ კონსენსუსის, ანუ ამომრჩეველთა მხრივ თანხმობის მიღწევაა. სწორედ კონსენსუსი ახდენს ძლიერ გავლენას ისეთ უმთავრეს ღირებულებით პრინციპზე, როგორც მხარდაჭერა და სოლიდარობა, ამდენად, იგი სოლიდარობისა და მხარდაჭერის კრიტერიუმად გვევლინება. სწორედ ამომრჩეველთა მხრივ, მხარდაჭერაში ეძებს პარსონსი ნულოვანი ჯამის მქონე ძალაუფლების სისტემის წრიული სტაბილურობის დარღვევის – და შესაბამისად ძალაუფლების ზრდის საფუძველს. ასეთი რამ კი შეიძლება მხოლოდ მაშინ მოხდეს, როდესაც საზოგადოება, გნებავთ რომელიმე ადამიანური გაერთიანება და მისი წევრები მზად არიან თავის თავზე აიღონ ახალი ვალდებულებები, რომლებიც აღემატება და გადის ადრე აღებული ვალდებულებების ჩარჩოებიდან. თუ საზოგადოება ყოველივე ამისთვის მზადაა, მაშინ აუცილებელია, ერთი მხრივ, მსგავსი გაფართოების გამართლება, რომ აუცილებელია რაღაცის წამოწყება, ხოლო მეორე მხრივ, კი, რაღაცის წამოწყების, ინიციატივის აუცილებლობის გრძობის, უკვე ეფექტური მოქმედების წამოწყების ვალდებულებად ტრანსფორმირება ანუ გარდაქმნა. ამ პროცესში ძლიერი მოღვაწე, ანუ მოქმედი პირი, წარმოდგენილია რჩეული ხელმძღვანელობით იმ ზომით, რა ზომითაც მათთვის დამახასიათებელია ძალაუფლების დამოუკიდებლობა, ავტონომიურობა, რომელიც ლიდერს წარმოგვიდგენს, როგორც ადამიანს, რომელიც ეძიებს ამ პოლიტიკური პროგრამებისთვის აუცილებელ დასაბუთებას, რომელი პროგრამების მიღებას შეუძლებელი იქნებოდა ძალაუფლების წრიული მიმოქცევის დროს. ახალი პროგრამების შესრულებისას ლიდერებს ესაჭიროებათ ამომრჩეველთა ნდობის კრედიტი, რომლის გამართლებაც საკმაოდ სარისკო საქმეა, მაგრამ სხვაგვარად ძალაუფლების მატებაზე ლაპარაკიც კი შეუძლებელია, ვინაიდან იმ დიდი ეფექტურობის მოთხოვნას, რომელიც აუცილებელია საზოგადოების საერთო დატვირთვაზე დამატებულ ახალ პროგრამათა შესასრულებლად, მოსდევს ცვლილებები. ორგანიზაციის დონეზე – მოითხოვს რა წარმოების ფაქტორთა ახლებულ დაკავშირებებს, ახალი ორგანიზაციების განვითარება, პერსონალის ანგაჟირებულობა, ახალი ნორმების შემუშავება და ლეგიტიმაციის თვით საფუძვლების მოდიფიკაციაც კი. ამიტომ აქტიური და რჩეული ლიდერები კანონით არ შეიძლება დაუყოვნებლივ ჩაითვალოს პასივისმგებლად შესრულებაზე, პირიქით, საჭიროა რათა პოლიტიკური მხარდაჭერის წყაროებმა აღმოუჩინონ მათ ნდობა, ე.ი. არ მოითხოვონ მათი საკუთარი ინტერესებით ნაკარნახევი გადანყვეტილებათა მიღების ხარჯზე დაუყოვნებელი „ანაზღაურება – მომდევნო შემდგომი არჩევნების დროს – იმ წილისა, რომელიც მათ ხმებს ჰქონდა“ (იქვე, გვ. 487).

შესაბამისდ, მართლზომიერი იქნება, თუ ასეთ შემთხვევაში ადებულ პასუხისმგებლობას ვუნოდებთ ხელმძღვანელობის პასუხისმგებლობას, რომელიც განსხვავდება ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობისაგან, რომელიც უფრო ყოველდღიურ ფუნქციაზეა კონცენტრირებული. ძალაუფლების ზრდის პროცესის წესი ასეთ შემთხვევაში ემსგავსება ეკონომიკურ ინვესტირებას, იმ აზრით, რომ „ანაზღაურებამ“ უნდა გამოიწვიოს წარმატების დონის ამაღლება ზემოთ აღნიშნული მიმართულებით, სახელდობრ, „კოლექტიური მოქმედების ეფექტურობის ამაღლება ზონებში, სადაც აღმოჩენილია ფასეულობები, რომელთა შესახებაც წარმოდგენა ეჭვადაც კი არავის არ ექნებოდა, ლიდერი რომ რისკზე არ წასულიყო, მსგავსად იმ მენარმისა, რომელმაც გადანყვეტი ინვესტიციების ჩადება საქმეში“ (იქვე).

ამგვარად, ძალაუფლება ეს არის საზოგადოების მიერ აღიარებული მიზნების მისაღწევად მასში არსებული რესურსების მობილიზების უნარი. ძალაუფლება არ არის მხოლოდ რომელიმე ერთი ჯგუფის მიერ სხვა ჯგუფზე საკუთარი ნების მოხვევა, არამედ იგი შეიძლება ფუნქციონირებდეს – განაკუთრებით დემოკრატიულ ქვეყნებში – მთელი საზოგადოების სახელითაც. ძალაუფლება არის გაცვლის საშუალება

პოლიტიკური ქვესისტემის შიგნით, და ამ უკანასკნელ და დანარჩენ ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ ქვესისტემებს შორის გაცვლის გამაშუალებადი. ძალაუფლება აქტიური, მოძრავი, მობილური ფენომენია, იგი მუდმივად იცვლება და გადაადგილდება. მას არ აქვს ფიქსირებული ჯამი და როგორც ფული, რომელიც მიმოქცევისას რაოდენობრივად იზრდება, ისე ძალაუფლებაც შეიძლება „ვანარმოთ“ და „გავზარდოთ“ ნდობის, მხარდაჭერის პოლიტიკური კრედიტის შექმნის წყალობით. ძალაუფლება ეს არის შედარებით თავისუფლად მცურავი ელემენტი პოლიტიკურ სისტემაში, რომელიც განვითარებულ და დემოკრატიულ საზოგადოებაში საკრედიტო სისტემას გვაგონებს. ძალაუფლების კრედიტი კი შეიძლება იცვლებოდეს და მერყეობდეს, იმფლაციისა და დეფლაციის მსგავსად. ძალაუფლება, ფულის მსგავსად, საყოველთაო და სიმბოლური გამაშუალებელი ხდება და, როგორც სიმბოლო, აღიარებულია საზოგადოების უმრავლეს წევრთა მიერ ანუ ატარებს ლეგიტიმურ ხასიათს. ამგვარად, პარსონსი ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ძალაუფლება ესაა პოლიტიკური სისტემის უნარი მობილიზება გაუკეთოს საზოგადოების მატერიალურსა და იდეალურ რესურსებს საზოგადოებისმიერვე აღიარებული მიზნების მისაღწევად. მარქსისაგან განსხვავებით მან წინა პლანზე წამოწია ძალაუფლების გაგებაში, სწორედ მთელი საზოგადოების ინტერესების დაკმაყოფილებასა და მიზნების აღსრულებისაკენ მისწრაფება; შეუძლებელია დადებითად არ შევაფასოთ პარსონსის დამსახურება ძალაუფლების სოციალური ბუნების ნათელყოფაში, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც იგი ფუნქციონირებს მთელ სოციალური სისტემის სახელით.

ძალაუფლება, გავლენა, ავტორიტეტი და ძალა

ძალაუფლება არც მხოლოდ ნებაზე დაიყვანება და არც მხოლოდ მისი შემადგენელი მხარეების გაცნობიერებული დამოკიდებულებების ერთობლიობაზე. თუ ძალაუფლება მხოლოდ ძალაუფლების „ნებაა“, მაშინ მისი დეტერმინაცია გამორიცხებულია, ხოლო თუ იგი წარმოუდგენელია მართველსა და მორჩილს შორის აქტიური და გაცნობიერებული ურთიერთდამოკიდებულებების გარეშე, მაშინ მის შემადგენელ მხარეთა მიზნების განმარტება, როგორც აბსოლუტური თვითნებობის გამოხატულებისა, შეუძლებელია. ამდენად, ძალაუფლება მუდამ დამოკიდებულია იმ რესურსებზე, რომელთა გამოყენებაც ძალაუფლებრივ ურთიერთობაში შემავალ სიბიექტებს ძალუძთ. სწორედ რესურსები, როგორც ადამიანთა საქმიანობის ობიექტურ პირობათა ერთობლიობა, დიდ გავლენას ახდენს ადამიანთა შორის ნებელობით და გაცნობიერებულ ურთიერთობაზე. ნებაყოფლობითობა და გაცნობიერებული მორჩილება ეს არ არის საკმარისი ძალაუფლების რაობის წვდომისათვის, რამეთუ იგი, უპირველეს ყოვლისა, ძალაუფლობაა, დომინირებაა, მძლავრობაა ადამიანთა ურთიერთობებში, რომელსაც ვერსად გაექცევი.

ძალაუფლებრივ ურთიერთობათა მრავალი თეორეტიკოსი მოყოლებული ჰეგელიდან ვებერის გავლით, ცდილობს ძალაუფლების ანალიზისას უგულებელყოს ძალას, ძალადობისა და იძულების მომენტები, მაშინ, როდესაც ფ. ნიცშე სწორედ ამ მომენტებს უსვამდა ხაზს. მართალია, ძალაუფლების ნება შეიძლება გამოიხატოს ადამიანური მოქმედების ზოგად სავალდებულო კანონებითა და ნორმებით, მბრძანებელი და მორჩილი, ხელმძღვანელი და ხელქვეითი ორგანულ ურთიერთკავშირში იმყოფებოდეს ერთმანეთთან, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ორივე მხარის ნებას ორგანულ კავშირშია ერთმანეთთან. ეს დასაშვებია მხოლოდ აღიარებული, ლეგიტიმური ანუ ნებაყოფლობითი მორჩილებისას. მაგრამ მორჩილებას, დაუმორჩილებლობა ცვლის, ინტერესები ერთმანეთს ეჯახება და მხარეთა შორის დაძაბულობას წარმოშობს, სადაც უკვე არსებითი მნიშვნელობა სწორედ, რომ ძალას ანუ იძულებასა და ძალადობას აქვს. ნებაზე მრავალი ადამიანური ურთიერთობაა დამყარებული, მაგრამ სწორედ იძულება, ძალადობა არის ის მაკონსტრუირებელი ნიშანი, რომლის დამხარებითაც შეგვიძლია გამოვყოთ იგი

ნებაზე დამყარებულ სხვა ურთიერთობებისაგან. იძულებასა და ძალადობას, როგორც ძალაუფლების მაკონსტრუირებელ ნიშნებს, ხაზი კ. მარქსმა გაუსვა. სახელმწიფო და ძალაუფლების ყოველი სახე ძალადობის აპარატებია, იძულების ორგანიზებულ ფორმებია, მაგრამ მხოლოდ იძულებასა და ძალადობაზე ყურადღების გამახვილება და ნებაყოფლობითი მორჩილების უგულებელყოფა ან მეორე ხარისხოვანად ჩათვლაც არ არის სწორი და, სეიდლება ითქვას, მეორე უკიდურესობაა ძალაუფლების გავებასი.

იძულების არსებითი ნიშანია – მორჩილი სუბიექტებისადმი მატერიალური ან სულიერ-გონითი ფასეულობების წართმევა ან წართმევის მუქარა. ამიტომ, იძულება და ძალადობა შეიძლება განესაზღვროთ „როგორც სხვადასხვა ფასეულობებით ოპერირების წესი, რომელიც გამოიყენება მბრძანებელთა ნებისა თუ მიზნებისა და მართულითა მორჩილების მიღწევისათვის“ (90, გვ. 155). ძალადობას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც მართული კარგავს მოქმედების თავისუფლებას, ხოლო მბრძანებელი იყენებს ფიზიკურ ძალასა და მატერიალურ საშუალებებს საკუთარი ნების სხვებზე თავს მოხვევის მიზნით. იძულება – ესაა მბრძანებელთა მიერ შეგნებულად შექმნილ პირობათა ერთობლიობა, რომელთა დროსაც მორჩილი დგება არჩევანის სიტუაციაში, ანუ როდესაც მან უნდა გააკეთოს არჩევანი მატერიალურ და სულიერ-გონით ფასეულობათა ფლობის ან მათი დაკარგვის რისკს შორის, თუ მისი მოქმედება არ იქნება მბრძანებლის ნების შესატყვისი.

იძულებისა და ძალადობის სპეციფიკას განსაზღვრავს ის, რომ მბრძანებელი ფლობს ისეთ საგნებსა თუ ურთიერთობებს, რომლებიც ფასეული და ღირებულია მორჩილთათვის. იძულების საშუალებები შეიძლება ყველა ის ფასეულობა იყოს, რომელიც აკმაყოფილებს ნებისმიერ ადამიანურ მოთხოვნილებასა და ინტერესებს. ეს ფასეულობები გავლენას ახდენენ მორჩილთა ქცევებზე იმ პირთა ნების შესატყვისად, რომლებიც ამ ფასეულობებს ფლობენ. იძულების საშუალებები და მათი ფლობის შესაძლებლობა განსაზღვრავს ძალაუფლების სფეროს, მაგრამ უშუალოდ არ ქმნის ძალაუფლებრივ ურთიერთობებს. იძულება, ძალადობა და ნება „განპირობებულა ადამიანთა მიერ კონკრეტული სოციალური ურთიერთობების, მატერიალური და სოციალური ფასეულობების მიმართ ფლობის, განკარგვის ან მორჩილების შესაძლებლობის გაცნობიერების ხარისხით“ (იქვე, გვ. 156). მბრძანებლის მიერ დასახული მიზანი შეზღუდულია იმ საშუალებებით, რომელთა გამოყენებაც მას შეუძლია. მათზე დამოკიდებული მათი ნებაც. მაშასადამე, იძულება და ნება არის ძალაუფლების, როგორც სოციალური ურთიერთობების, განმსაზღვრელი ნიშანი. ინდივიდი, ორგანიზაცია ან სოციალური ჯგუფი იყენებს იძულების საშუალებებს, რათა საკუთარი ნება თავს მოახვიოს სხვებს, თუ ისინი ამ ნებას არ ეთანხმებიან. ამგვარად, ძალაუფლებრივი დამოკიდებულება გულისხმობს ორივე მხრის გაცნობიერებულ მოქმედებას. მბრძანებელმა გაცნობიერებული მოქმედებით უნდა შეძლოს იმ სიტუაციის შექმნა, რომელსაც მას ექნება იძულების საშუალებების ფლობისა და გამოყენების მაქსიმალური თავისუფლება. მორჩილებმა კი უნდა გაამყარებონ სიტუაცია იმ გადანყვეტილებების მისაღებად და მოქმედების განსახორციელებლად, რომლებსაც ძალუძთ ძალაუფლების მოცემული სისტემის მანმტკიცება ან შესუსტება. ამგვარად, ნება, გაცნობიერება და იძულება ძალაუფლებრივ ურთიერთობათა კრიტერიუმები.

ძალაუფლება და გავლენა

ძალაუფლება ახლოს დგას გავლენასთან. ძალაუფლება შეიძლება განვმარტოთ, როგორც ერთი ინდივიდის უნარი აკონტროლოს მეორე ინდივიდის შესაძლო მოქმედებანი, იმ გავლენის მეშვეობით, რომელსაც იგი ახდენს მეორე ინდივიდის გონებაზე. გავლენა შეიძლება მომდინარეობდეს სამი

წყაროდან: ა) სარგებლობის მოლოდინისაგან; ბ) წაგების ან დამარცხების შიშისაგან და გ) ადამიანის ან ინსტიტუტებისადმი პატივისცემისა და სიყვარულისაგან. იგი შეიძლება განხორციელდეს ბრძანებით, მუქარით, დაჯერებით, ინდივიდის ან ინსტიტუტის ხარიზმით, ან ყველა ამ ფაქტორთა ერთობლიობით.

უწინარეს ყოვლისა, გავლენა ესაა სხვა ინდივიდების გადანაცვებებისა და მოქმედებებზე ზემოქმედების უნარი როგორც ყოველგვარი ძალის გამოყენების ან ძალის გამოყენების მუქარის, ისე ავტორიტეტის გარეშე. ერთი ინდივიდი შეიძლება მეორეზე ზეგავლენას ახდენდეს პრესტიჟის, პატივისცემის, სიყვარულისა და ერთგულების საფუძველზე. შეიძლება, რომელიმე დანესებულების ხელმძღვანელს არც პირადი ავტორიტეტი ან რაიმე განსაკუთრებული ფიზიკური თუ გონებრივი უნარი არ გააჩნდეს, მაგრამ მისი დანესებულების მაღალი პრესტიჟი აიძულებს ადამიანებს ანგარიში გაუწიონ ამ ინდივიდის მოსაზრებებს, დათმობებზე წავიდნენ და დაემორჩილონ კიდევ მის მაკონტროლებელ ზემოქმედებას” (152, გვ 134). შეიძლება სრულებით არ გვსურდეს რაღაც კონკრეტული მოქმედების განხორციელება, მაგრამ ანგარიშს ვუწევთ არა მხოლოდ მოსალოდნელ შედეგებს, არამედ იმ ღირებულებებს, რომელიც ამ მოქმედებაზე ორიენტირების საფუძველშია. მაგალითად, მე პიროვნულად შეიძლება არ მიმაჩნდეს სწორად ეროვნულობისათვის (იგულისხმება ეთნიკურობა) ხაზის გასმა და ქართული სახელმწიფოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე, უფრო მოქალაქეობის პრინციპებს ვანიჭებდე უპირატესობას. მაგრამ, რამდენადაც ჩემი მეგობრები, თანამშრომლები ეროვნულებას უფრო ღირებულად თვლიან, ამდენად, მე არ მინდა მათგან განსხვავებული პოზიცია დავიკავო და შესაბამისად მათ მოთხოვნებს ვუერთდები. ამგვარად, ჩემს მიერ სამოქმედო ორიენტირების საფუძველად არსებული ღირებულებები შეიძლება იცვლებოდეს სოციალური ურთიერთქმედების გავლენით. ძალაუფლებისაგან განსხვავებით გავლენას უშუალო კავშირი აქვს ფასეულობა-ღირებულებებთან: იგი ვლინდება იმით, რომ ხდება განსხვავებულ მიზანთა შეფარდებითი პოზიციების გადაადგილება მათი მნიშვნელობების იერარქიაში, როდესაც ერთი მიზანი თუ ღირებულება უფრო ფასეული და მიმზიდველი გვეჩვენება, ვიდრე სხვები, რაც შესაბამისად ჩვენგან მეტ ენერჯიას, ძალისხმევასა და ყურადღებას მოითხოვს. ჩვენ ღირებულებებსა და მიზნებს პრიორიტეტს სწორედ მათი გავლენის მიხედვით ვანიჭებთ, ვინაიდან იმედი გვაქვს, რომ ის მიზან-ღირებულება, რომელსაც პრიორიტეტი მივანიჭებთ, საბოლოო ჯამში, უფრო მეტ კმაყოფილებასა და სიამოვნებას მოგვითმის; ვთვლით, რომ იგი უფრო დაფასებული, მორალურად ამაღლებული, ესთეტიკურად მიმზიდველია და იდეალებს ყველაზე უკეთ შეესაბამება. სოციუმში სოციალიზაციისა თუ საზოგადოებრივ ცხოვრების მთელ მანძილზე უამრავი ფასეულობების ინტერიორიზაციას ვახდენთ, რომელთაც მით უფრო მეტი გავლენა აქვთ ჩვენ მოქმედებებზე, რაც უფრო დავინწყებულები და ჩვენი სულიერი სამყაროს შემადგენელ ელემენტადაა ქცეული, და რაც აღარ აღიქმება როგორც გარეგანი ზეწოლა. გარეგანი ზეწოლა სწორედ, რომ ძალაუფლებისთვისაა დამახასიათებელი. ჩვენ კი „გარეგანი გავლენებს მხოლოდ მაშინ ვაცნობიერებთ, როდესაც საქმე ეხება თავისუფალ არჩევანს, როდესაც ეჭვის ქვეშ დგება ის ღირებულებები, რომელთაც ვემორჩილებთ და როდესაც მოითხოვება მათი დასაბუთება და გამართლება ანუ ლეგიტიმაცია” (27, გვ. 126).

გავლენა და ავტორიტეტი ცნების მხრივ ახლოს დგანან ერთმანეთთან. ყოველი ავტორიტეტის დამახასიათებელია სხვა ინდივიდთა ფასეულობებზე გავლენის უნარი, მაგრამ გავლენა ყოველთვის არ გულისხმობს ავტორიტეტს, როგორც ეს ზემოთ მოყვანილი მაგალითით დავინახეთ. გავლენა შეიძლება ჰქონდეს პიროვნებას, რომელიც მოკლებულია პიროვნულ ავტორიტეტს, მაგრამ სხვებზე გავლენას ინარჩუნებს იმით, რომ არის რომელიმე ავტორიტეტულ პირთან ან დანესებულებასთან დაკავშირებული. გავლენა ავტორიტეტის გარეშე ესაა ინდივიდისა თუ დანესებულების უნარი ამოქმედოს ვინმე ისე, როგორც მას ხელს აძლევს, მისთვის სასურველი და საჭირო სახით, და თუ ინდივიდს აქვს ამგვარი უნარი

და შესაბამისად რესურსი, მაშინ მას ძალაუფლებაც აქვს. საზოგადოებისათვის უმნიშვნელოვანესი ფასეულობების ფლობა ინდივიდს უკვე აძლევს სხვა ინდივიდზე გავლენის მოხდენის შესაძლებლობას. გავლენას ფლობს ადამიანი, ნიშნავს იმის, რომ მას ძალუძს სისრულეში მოიყვანოს თავისი განზრახვები და ინტერესები, სანამ მას წინააღმდეგობას არ უწევს. ძალაუფლებას კი ის ფლობს, რომელსაც სხვა ინდივიდების მხრიდან წინააღმდეგობების მიუხედავად, ძალუძს განსაზღვროს ის, რაც მოხდება, იყოს ხდომილების დეტერმინანტი. გავლენის მქონე ადამიანი თავადაა იძულებული ანგარიში გაუწიოს სხვებს რათა არ დაკარგოს წინააღმდეგობების შემთხვევაში გავლენა, მაშინ როდესაც ძალაუფლების მფლობელს შეუძლია რაიმე გადანყვეტილების მიღება სხვებს შეუთანხმოს ან არ შეუთანხმოს, მოკლედ, რომ ვთქვათ, გავლენა ესაა ინდივიდის უნარი მისთვის სასურველი სახით იმოქმედოს სხვა ინდივიდების მოქმედებებზე.

რამდენადაც ინდივიდის ადგილი-პოზიცია საზოგადოებაში და, შესაბამისად, შესაძლებლობანი არაერთგვაროვანი და არათანაბარია, ამდენად, ადამიანებიც განსხვავებულ გავლენას ფლობენ: ერთი უფრო მეტ გავლენას ფლობს, ვიდრე – მეორე, მესამე კი შეიძლება საზოგადოდ მოკლებული იყოს მას. თუმცა ამგვარი სიტუაციის დაშვება თანამედროვე სიციუმში ნაკლებ მოსალოდნელია. პოზიციის გარდა გავლენის ძალაზე მოქმედებს აგრეთვე ისეთი ფაქტორებიც, როგორცაა: პირადი გამოცდილება და მოტივაცია. განასხვავებენ გავლენის ძალასა და გავლენის დიაპაზონს, მაგალითად, შარანის აზრით, „გავლენის ძალა – ესაა სხვა ადამიანების ქცევებზე ზემოქმედების ხარისხი, მაშინ, როდესაც გავლენის დიაპაზონი – ესაა იმ ადამიანთა რაოდენობა რომლებზეც ვრცელდება გავლენა“ (164, ტ 1, გვ. 83).

ძალაუფლებაც – განსაკუთრებული სახის გავლენაა. მაგრამ რაც ძალაუფლებას საზოგადოდ განასხვავებს გავლენისაგან, მაინც დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში შესაბამისი ზომების მიღება ან მიღების მუქარაა. მაშასადამე, ძალაუფლება – ესაა უნარი ზეგავლენა იქონიოს სხვების მოქმედებაზე პოზიტიური ან ნეგატიური ზომების მიღების ან მიღების მუქარის გზით. ზომები ნეგატიურია მაშინ, თუ გულისხმობს სხვების ფაქტობრივ დეპრივაციას, დასჯასა და ზიანის მიყენებას. გავლენა მუდამ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პოლიტიკის სამყაროში, ვინაიდან ვრცელდება გადანყვეტილებათა მიმღებ ინდივიდებზე და მათ უფლებამოსილებებზე. როდესაც ჩვენს გულისტკივილს შევჩვივით ან თხოვნას გადავცემთ პოლიტიკაში ჩართულ ორგანიზაციებს ან გამოჩენილ პოლიტიკოსებს, ვიმედოვნებთ, რომ ისინი მფარველობასა და დახმარებას გაგვინწვენ, იმიტომ, რომ მათ დიდი გავლენა აქვთ პოლიტიკურ სამყაროსა და მთლიანად საზოგადოებაში. პიროვნების ან სოციალური ჯგუფის უნარს, იმოქმედოს სხვა ინდივიდების ქცევაზე, ხელისუფლების დამსახურების, მიმზიდველი პოლიტიკური ხასიათის, თვისებების ან სხვა დამსახურებისა გამო – შეიძლება გავლენა ეწოდოს. ამგვარი გავლენა კი უკვე ახლოს დგას ავტორიტეტთან. მაშასადამე, ძალაუფლება გავლენისაგან განსხვავდება იმით, რომ მას უნარი შესწევს ზეგავლენა ან ზემოქმედება მოახდინოს სხვების მოქმედებებზე პოზიტიური ან ნეგატიური ზომების მიღების ან მიღების მუქარის გზით.

ძალაუფლება და ავტორიტეტი

ძალაუფლება და ავტორიტეტი. თავის მნიშვნელობით ძალაუფლებასთან უფრო ახლოს დგას ავტორიტეტი, ვიდრე გავლენა, ხოლო ავტორიტეტის ლეგიტიმურ ფორმას აიგივებენ არა მხოლოდ გავლენასთან, არამედ თავად ძალაუფლებასთანაც კი. ცხადია, ავტორიტეტი ისეთი თვისებაა, რომელიც მოიპოვება და შეიძინება კიდევ. ამდენად, ავტორიტეტს შეიძლება ფლობდეს ან არ ფლობდეს ძალაუფლების სუბიექტი. თუ იგი ფლობს ისეთ უნარ – შესაძლებლობას, რომ ზეგავლენა მოახდინოს

სხვების მოქმედებაზე ისე, რომ ამ დროს არ მიმართავს უხემ ძალას, შთაგონებისა და დარწმუნების გზით, მაშინ შეიძლება ითქვას, რომ იგი სარგებლობს ავტორიტეტით ანუ ავტორიტეტი აქვს. ავტორიტეტი დაკავშირებულია ძალაუფლების იძულების ან მისი აშკარა მზაობის გარეშე აღიარებასთან. შესაბამისად, ავტორიტეტს ხშირად განსაზღვრავენ როგორც ძალაუფლებას, რომელსაც შთაგონების უნარი შესწევს. ზოგიერთი მკვლევარი ავტორიტეტს განსაზღვრავს როგორც ძალაუფლებას, რომელიც დამყარებულია თანახმობა-კონსენსუსზე. ავტორიტეტი იზომება იმის ალბათობით, რომ ადამიანები რაიმე ფასეულობას აღიარებენ როგორც ფასეულობას ერთი მიზეზით, რომ ამ ფასეულობას იზიარებს ან პრაქტიკულ საქმიანობაში მისით ხელმძღვანელობს ავტორიტეტით აღჭურვილი პიროვნება ან ორგანიზაცია. „პიროვნება ან ორგანიზაცია შეიძლება წარმოადგენდეს ავტორიტეტს ადამიანისათვის იმ შემთხვევაში, თუ ის ფაქტი, რომ სწორედ იგი მისდევს და იცავს განსაზღვრულ ღირებულებას, ამ ადამიანების მიერ განიხილება როგორც მოწონებისა და თანხმობის საკმარის მიზეზად“ (27, გვ. 126). ამგვარად, პიროვნების ან ორგანიზაციის ავტორიტეტი გულისხმობს იმის ალბათობას, რომ სხვა ადამიანები მიბაძვენ და გაყვებიან მათ მაგალითს ან მიიღებენ მათ რჩევებს. ინდივიდებს ძალუძთ დაეთანხმონ ან არ დაეთანხმონ, მიიღონ ან არ მიიღონ ესა თუ ის ავტორიტეტი. საბოლოო ჯამში, ადამიანები ავტორიტეტს იმათ ანიჭებენ, ვისაც ბაძვენ ან მხარს უჭერენ, ხოლო უარს ეუბნებიან ავტორიტეტზე იმით, ვინც მათ მოწონებას არ იმსახურებს. ხშირად კი, ავტორიტეტის განმასხვავებელ ნიშნად ითვლება ძალაუფლების უპირობო აღიარება იმათ მიერ, ვისაგანაც მოითხოვენ მორჩილებასა და დაქვემდებარებას, თანაც ისე, რომ საჭიროა არ არის არც იძულება და არც დარწმუნება. სხვა სიტყვებით თუ ვიტყვით, „ავტორიტეტი – ესაა თანშობილი ან შეძენილი უნარი, მადომინირებელი ეგავლენა იქონიოთ რომელიმე ჯგუფზე; ესაა ძალაუფლების გამოვლენა და გულისხმობს იმათ მორჩილებას, ვინც დაქვემდებარებულია მას“ (164, ტ 1, გვ. 90).

ავტორიტეტის მქონე ადამიანი ფლობს რაღაც ისეთს, რომელიც შეიძლება იწოდოს როგორც საკუთარი მოქმედების, ისე სხვების მართვის ზეზუნებრივ უნარად. ს. მოსკოვიჩის აზრით, „განუსაზღვრელ, მაგრამ ბელადის ნამდვილ თვისებას, რომელიც აშუქებს რწმენისა და მამაცობის წყალობით – ეწოდება ავტორიტეტი“ (107, გვ. 170). პიროვნების ავტორიტეტი ხშირად მოგვაგონებს მომაჯოდოებელ, საიდუმლო ძალას, რომელიც სავსეა ალტაცებითა და პატივისცემით, ძალას რომელიც, როგორც გ. ლებონი იტყობდა, „პარალიზებას უკეთებს კრიტიკულ უნარებს“. ს. მოსკოვიჩის აზრით, ავტორიტეტი ფლობს ისეთ თვისებებს, რომელთა არსებობა არ არის დამოკიდებული მისი მიმდევარი ხალხის აღიარებაზე, თუმცა კარგად ესმის, რომ ამის გარეშეც ავტორიტეტის არსებობა წარმოუდგენელია. ავტორიტეტის მფლობელი პიროვნება ახორციელებს აუცილებელ მომხიბლავ ზემოქმედებას, შეიძლება ითქვას, ბუნებრივ გავლენას. მისი ერთი უესტი ან სიტყვაც კი საკმარისია, რათა დაიმორჩილოს, აიძულოს მორჩილება, მიაღწიოს იმას, რისთვისაც სხვებს დასჭირდებოდა საომრად გამზადებული არმია ან ბიუროკრატია მთელი მისი შემადგენლობით.

მაშათმა განდს საკმარისი იყო წარმოეთქვა მოკლე სიტყვა შეიარაღებული და აღგზნებული, აღშფოთებული ბრბოს წინაშე, რომლის უკანაც მილიონობით ადამიანი იდგა, რათა დაემშვიდებინა და განეიარაღებინა ისინი. ლიდერის ავტორიტეტი თითქოსდა ჰიპნოზურ ძალად, ბრბოსა თუ მასებზე ზემოქმედების უნარად იქცევა, ესაა უნარი – უკარნახოს მათ თავისი ნება და გადასცეს საკუთარი იდეა ფიქსი. ასეთი ავტორიტეტის მქონე ადამიანი აიძულებს სხვებს გააკეთონ ისეთი რამ, რაც მათ არ სურდათ და არც კი უფიქრიათ გაეკეთებინათ, გაჩერებულიყვნენ თუ დაძრულიყვნენ, დაენგრიათ, ებრძოლათ თუ ეშენებინათ. ყოველივე ამას ავტორიტეტის მქონე პიროვნება აკეთებს აბსოლუტურად მარტო, გარედან რაიმე ხილული დახმარების გარეშე. იგი მოცემულ შემთხვევაში არ ეყრდნობა არც სხვებისა და არც

საკუთარი ფიზიკური გენოლის ძალებს; ასეთი შემთხვევაში, ავტორიტეტი გვევლინება რაღაც ირაციონალურ ძალად, თითქოსდა შარავანდედად, რომლის მფლობელ პიროვნებას არ სჭირდება არც ძალისა და არც მჭერმეტყველების დემონსტრირება, რათა აიძულოს მასები მის აღიარებასა და თაყვანისცემაში. „ავტორიტეტი – წერს მოსკოვიჩი – შერწყმულია ბელადის ორი თვისება – მანათობელი რწმენა და ჯიუტი შემართება. იგი იგივე ხარიზმაა“ (107, გვ. 172). ავტორიტეტი ნებისმიერი ძლიერების პირობაა, მაშინ, როდისაც ხარიზმა მისი განსაკუთრებული ფორმაა. სხვა სიტყვებით თუ ვიტყვით, „ნებისმიერი ძალაუფლება ავტორიტეტზეა დამყარებული: როდესაც ლიდერი ამოწურავს თავის ავტორიტეტს, მას სხვა არაფერი რჩება, გარდა უზურპატორის უხეში ძალადობისა“ (იქვე). აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში მოსკოვიჩი ცდება, რადგან ავტორიტეტი შეუძლებელია არსებობდეს ძალაუფლების გარეშე, მაშინ, როდესაც ძალაუფლებას, სამუხაროდ, შეუძლია ავტორიტეტის გარეშე არსებობა, რადგან ინდივიდის ავტორიტეტი მთლიანად მის პიროვნულ თვისებებზე კი არ არის დამოკიდებული, არამედ მის მიმდევართა რწმენაზეც.

ავტორიტეტი წარმოუდგენელია საიდუმლოების შარავანდედის გარეშე, რადგანაც ის, რაც ძალიან კარგად არის ცნობილი, ნაკლებად ფასდება. ეს კი საშუალებას გვაძლევს წარმოვაჩინოთ იგი სასურველ შუქზე. აზრისა და სიტყვის გამართულობა, რეალური თუ მოჩვენებითი ძალა შთააგონებს ადამიანებს შიშსა და რიდის, და აღმოფხვრის ყოველგვარ დისკუსიებს – ესაა სწორედ ავტორიტეტის პირობა, რამეთუ საკამათო ავტორიტეტი – უკვე ავტორიტეტი აღარ არის.

ავტორიტეტის არსი ისაა, რომ იგი ხელს უშლის ადამიანებს დაინახონ ნივთები ისე, როგორც ისინი სინამდვილეში არიან და ბჭობის, კამათის და დაურწმუნებლობისაგან გაანთავისუფლონ ისინი. მასებს და თვით ცალკეულ ინდივიდებსაც ხშირად მზამზარეული აზრები და შეხედულებები უფრო ესაჭიროებათ, ვიდრე დისკუსიები და ჭეშმარიტის ძიება. ამიტომ, უმეტეს შემთხვევაში, ავტორიტეტი „თავისი არსით გაზიარებული ილუზიაა“ (იქვე, გვ. 176).

პიროვნული ავტორიტეტს თანამდებობრივი ავტორიტეტისაგან განსხვავებით, კანონიერი საფუძველი არა აქვს. თანამდებობრივი ავტორიტეტი გადადის მემკვიდრეობით, მოდის სიმდიდრესთან ერთად, არჩევნების საფუძველზე. იგი, შეიძლება ითქვას, თითქმის არ არის დამოკიდებული ადამიანებზე. მაშინ, როდესაც პიროვნული ავტორიტეტი იქმნება საკუთარი ძალებითა და ნიჭით. იგი იმდენ ხანს მოქმედებს, რამდენადაც გრძელდება ამ ნიჭისა და უნარის მოქმედება და შესაბამისად დამოკიდებულია მასების კეთილგანწყობაზე. ამიტომ მას ნებისმიერ მომენტში დამხოვა მოელოს. თანამდებობრივი ავტორიტეტის მქონე პირები: მეფე ან პრეზიდენტი, გენერალი ან პროფესორი ძალაუფლებრივ უფლებამოსილებებს ახორციელებენ აღიარებული, ურყევი და განსაზღვრული წესების მეშვეობით. მაშინ, როდესაც პიროვნული ავტორიტეტის მქონე ლიდერებს ესაჭიროებათ – წარმატებები ანუ იმის დასაბუთება, რომ იგი ძლიერია და მისი ძლიერება ისევე ნამდვილია, როგორც ადრე. მაგალითად, „მოსეს სჭირდებოდა სჯულის ფიცარი, იესო ქრისტეს – საოცრებები, ნაპოლეონს – ძლევამოსილი ომები, რათა შეენარჩუნებინათ დიდი საფასურის ხარჯზე მოპოვებული გავლენა და მოეპოვებინათ ბრბოს ნდობა და რწმენა“ (იქვე, გვ. 177). ამგვარად, პიროვნული ავტორიტეტი და ხარიზმა დიდადაა დამოკიდებული მასების შეხედულებებსა და რწმენებზე, ვიდრე ადამიანის პირად ტალანტზე. მაგრამ, ს. მოსკოვიჩის მართებული შენიშვნით, არც ეს უკანასკნელი არ თამაშობს უმნიშვნელო როლს, რამეთუ ნებისმიერ ინდივიდს არ ძალუძს ლიდერობა, თუნდაც ამისათვის კარგი ხელშემწყობი პირობებიც კი არსებობდეს, ვინაიდან მრავლად არიან მოწოდებით ლიდერნი, მაგრამ ძალიან ცოტაა – რჩეულნი.

ავტორიტეტის ცნება ასევე ახლოსაა ლეგიტიმურობასთან, რამეთუ იგი გამოხატავს საზოგადოებაში მოქმედი სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის დამოკიდებულებას არსებული ხელისუფლებისადმი, განსაკუთრებით კი პოლიტიკური ძალაუფლების, სპეციფიკა ისაა, რომ იგი ყალიბდება ძალაუფლებრივ ურთიერთობათა საფუძველზე, რომელიც უშვებს იძულებისა და ძალადობის გამოყენების შესაძლებლობას. რასაკვირველია, არსებობს ავტორიტეტის სახეები, როგორც ეს ზემოთ დავინახეთ, რომელიც არ არის დაკავშირებული იძულებასთან, მით უფრო ძალადობის გამოყენებასთან. ავტორიტეტი, უწინარეს ყოვლისა, არაძალადური ხასიათის გავლენაა, რომელიც მოკლებულია იძულების ელემენტებს; იგი არის როგორც პიროვნების, ისე საზოგადოებრივი ჯგუფის თვისება – არაძალადური გავლენა მოახდინოს მეორე პიროვნებაზე ან ჯგუფზე. მაგრამ ძალაუფლება იყენებს როგორც ძალადობის, ისე დარწმუნების მეთოდებს. ამდენად, ძალაუფლების დაკავშირება მხოლოდ იძულებასთან არ არის სწორი; მეორე მხრივ, ძალაუფლების ინსტიტუტთა მიერ ფიზიკური იძულების ზომების გამოყენება, თავისთავად როდი ნიშნავს, რომ მან დაკარგა ავტორიტეტი. ხელისუფლებამ შეიძლება დაკარგოს ავტორიტეტი რომელიმე სოციალური ფენის თვალში, თუ რასაკვირველია, იძულების ზომები ტოტალური ხასიათის არ არის. ამიტომ ძალაუფლების ერთ-ერთი სპეციფიკა ავტორიტეტთან მიმართებაში ისაა, რომ იგი ავტორიტეტს დაუკარგავად ინარჩუნებს ფიზიკური იძულების ზომების გამოყენებას იმ პირთა მიმართ, რომლებიც თავს არიდებენ მის მიერ დანესებულ წესებსა თუ ქცევის ნორმებს. მკვლევართა ერთი ჯგუფი განასხვავებს ავტორიტეტს ობიექტური და სუბიექტური თვალსაზრისით, მაგალითად, ნ. კეიზეროვი; მისი აზრით, ავტორიტეტი ობიექტურად ესაა ძალაუფლების ხასიათის, სტრუქტურებისა და ფუნქციების საზოგადოების ან ცალკეული სოციალური ჯგუფის ინტერესებისადმი შესატყვისობა; სუბიექტურად კი ავტორიტეტი ესაა საზოგადოების, სოციალური ჯგუფების, ინდივიდების მოცემულ შესატყვისობაზე დაფუძნებული ნებაყოფლობითი და გაცნობიერებული დაქვემდებარება ძალაუფლების მიერ საზოგადოებაში დადგენილი ნორმებისა და წესებისადმი. (ამის შესახებ უფრო დანვრილებით იხილეთ 76, გვ. 47-68).

ძალაუფლების ნამდვილი ავტორიტეტის მაჩვენებელია მართულთა და მორჩილთა მხრივ ნებაყოფლობითობის, პატივისცემის, შეგნებულობის მოტივები, თორემ იმის თქმა, რომ ქვეშევრდომები მორჩილებენ მას, რასაკვირველია, ჯერ კიდევ არ ნიშნავს ხელისუფლების ავტორიტეტს, რამეთუ სავსებით დასაშვებია, რომ ისინი მოსალოდნელი რეპრესიების შიშით, უსიტყვოდ ემორჩილებოდნენ მას. ამიტომ მხოლოდ მორჩილების ფაქტი შეუძლებელია იყოს მისი ავტორიტეტის საზომი. ძალაუფლებას ნამდვილი ავტორიტეტი მხოლოდ იმ შემთხვევაში აქვს, თუ იგი გამოხატავს და ხელს უწყობს საზოგადოებაში ისეთი სოციალური პოლიტიკის გატარებას, რომელიც მეტ-ნაკლებად მისაღების მთელი აზოგადოებისათვის, განსაკუთრებით კი საზოგადოების წამყვანი ჯგუფებისა თუ ფენებისათვის.

ძალაუფლების მახასიათებელი ნიშანია იძულებაზე დამყარებული მორჩილება, ხოლო ავტორიტეტისათვის კი განსაზღვრული სუბიექტური განწყობის, შინაგანი რწმენის საფუძველზე მორჩილება. ძალაუფლება ერთდროულად გვევლინება, როგორც მატერიალური ფაქტი და ცნობიერების ფენომენიც. პირველ შემთხვევაში იგი ემყარება ფიზიკური იძულების შესაძლებლობას, მეორეში კი – ძალაუფლების არსებობის გაცნობიერებას, დამოუკიდებლად მისი ფორმისა თუ სუბიექტისაგან. ავტორიტეტი მუდამ გულისხმობს ძალაუფლებას და შეუძლებელია მიღწეულ იქნეს მის გარეშე; ავტორიტეტი ხომ სუბიექტური დამოკიდებულებაა ძალაუფლებისადმი, ანუ იმის საბუთია, თუ როგორ აღიქვამენ ინდივიდები და საზოგადოება მას. ძალაუფლება შეიძლება ავტორიტეტის გარეშე, მაშინ, როდესაც ავტორიტეტი შეუძლებელია ძალაუფლების გარეშე. ავტორიტეტის გარეშე ძალაუფლება აგრძელებს მოქმედებას იძულების სხვადასხვა ფორმების მეშვეობით, იმ შემთხვევაშიც კი რჩება ძალად,

რომელიც რეალურად არსებობს და შესწევს განსაზღვროს ადამიანთა მოქმედებები, თუმცა მათ, როგორც ცხოველებს, ისე ექცევა. სხვაგვარად, ძალაუფლება ავტორიტეტის გარეშე შესაძლებელია, მაშინ, როდესაც ავტორიტეტი ძალაუფლების გარეშე ინგრევა და თანდათანობით ქრება. ავტორიტეტს სხვანაირად სულიერ-გონითი იძულების ძალაუფლებას უწოდებენ, იგი უპირატესად ინდივიდუალური ფენომენია. იმისათვის, რათა ადამიანებმა დაიცვან სოციალური თანაცხოვრების ნორმები, მხოლოდ ავტორიტეტის არ არის საკმარისი, ვინაიდან შეუძლებელია საზოგადოების ყველა ფენა თუ სოციალური ჯგუფი ერთნაირ დამოკიდებულებას ამჟღავნებდეს ძალაუფლებისა და მისი ინსტიტუტებისადმი. ამდენად, ავტორიტეტი დიდი ძალაა, რომელიც იძულების დარეშე, ნებაყოფლობით უმორჩილებს ხელისუფლებას ადამიანებს, მაგრამ საზოგადოებაში მუდამ იქნებიან ადამიანები, რომელთა თვალშიც ძალაუფლება ავტორიტეტს მოკლებული იქნება. ამ ადამიანთა მიმართ ძალაუფლება, რასაკვირველია, გამოვლინდება სწორედ, როგორც ძალაუფლება მთელი თავისი ძლიერებითა და იძულებით.

ავტორიტეტი გამოთქვამს დამოკიდებულებას „დე-იურე“ და სრულებითაც არაა სავალდებულო გამოთქვამდეს მას „დე-ფაქტო“. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ რომელიმე ინდივიდი ან ინსტიტუტი ფლობს მოქმედების უფლებას, მაგრამ ეს სრულებით არ ნიშნავს იმას, რომ მას აქვს მოქმედების ძალაუფლება. ავტორიტეტი შეიძლება ხელისუფლების მიერ განმტკიცდეს ან შენარჩუნდეს მაგრამ ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ძალა, რომელსაც შეუძლია შეინარჩუნოს ან შეაჩეროს ავტორიტეტი, ესაა ის ძალაუფლება, რომელსაც ფლობს ხალხი, ვინაიდან მათ შეუძლიათ მიიღონ იგი, ე.ი. ირწმუნონ, ან არ მიიღონ, ე.ი. არ ირწმუნონ. ამგვარად, გარკვეული აზრით, ავტორიტეტი შეიძლება ფლობდეს საკუთარ ძალაუფლებასაც, ამის გამო მათ ზოგჯერ აიგივებენ და სინონიმებათაც იყენებენ. ამ შემთხვევაში ყველაზე მნიშვნელოვანია ავტორიტეტის რწმენა, რომელიც, პირველ როგში, ნიშნავს დადგენილ და გამართლებულ ძალაუფლებას. პიროვნების ან სახელმწიფო ინსტიტუტის ავტორიტეტი, ერთი მხრივ, თავის თავში უნდა მოიცავდეს რაღაც „ბუნებრივ უნარს“ და გამართლდეს რაღაც ღირებულებებთან მიმართებით, ე.ი. უნდა შეესატყვისებოდეს ადამიანის ბუნებასა და მის ძირითად ფასეულობებს.

ამგვარად, ავტორიტეტი დაფუძნებულია თანხმობა-კონსენსუსზე, მაშინ, როდესაც ძალაუფლება ესაა უნარი – შესაძლებლობა საკუთარი ნება მოახვიოს სხვებს მათი მხრივ მომდინარე წინააღმდეგობების მიუხედავად. ავტორიტეტი ესაა არგუმენტის განხორციელება, გამართლება და ლეგიტიმაცია, მაშინ, რადესაც ძალაუფლება მოკლებულია მსგავს ნიშნებს; იძულება – ძალაუფლების ნიშვნელოვანი ელემენტია, მაშინ როდესაც იგი არ არის დამახასიათებელი ავტორიტეტისათვის.

ავტორიტეტი – სხვაგვარად, რომ ვთქვათ – ესაა საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში პიროვნების ან ორგანიზაციის საყოველთაოდ აღიარებულ გავლენაზე დაფუძნებული ძალაუფლების განხორციელების ერთ-ერთი ძირითადი ფორმა. ავტორიტეტის დახმარებით მყარდება კონტროლი ადამიანთა მოქმედებებზე (ზოგი მოქმედების სტიმულირება, ზოგის შეზღუდვა ან აკრძალვა) და მათი შეთანხმება როგორც საზოგადო, ისე ინდივიდუალური ინტერესების შესაბამისად. გავლენისაგან, რომელიც გამოიჩინება მოქმედებაზე არაპირდაპირი ზემოქმედებით, ავტორიტეტი განსხვავდება ადამიანთა საქმიანობაზე ზემოქმედების პირდაპირი ხასიათით, რომელიც შეიძლება მოგვევლინოს ღირეფქტივის, ბრძანების ან განკარგულების ფორმით. გარდა ამისა ავტორიტეტი – განსხვავდება გარეგანი იძულებისაგანაც. ამ განსხვავების საფუძველია ის, რომ ავტორიტეტზე დაფუძნებული ბრძანების შესრულება გულისხმობს ლეგიტიმურობის რწმენას მისი შემსრულებლის მხრივ და არა იმის გაცნობიერებას, რომ ბრძანების შესრულებას (შესრულებლობას) შეიძლება მოჰყვეს ბრძანების გამცემის წამახალისებელი (რეპრესიული) აქტები. გავლენისა და გარეგანი იძულებისაგან განსხვავებით

ლეგიტიმურობა შედის თვით „ავტორიტეტის“ ცნებაში: იგი მუდამ გვევლინება ასე თუ ისე გამართლებული, რომელიმე ღირებულების მქონე ზემოქმედების სახით, რაც უკვე თავის მხრივ გულისხმობს – და ესაა გარეგანი იძულებისაგან კიდევ ერთი განმასხვავებელი ნიშანი – სოციალური წესრიგის განსაზღვრულ ხარისხსა და დონეს.

ავტორიტეტის ეფექტურობის განსაზღვრელია ძალაუფლების სხვა ფორმებთან ურთიერთქმედება, რაც არ გამოირიცხავს მათ შორის წინააღმდეგობების არსებობას. ავტორიტეტი იზრდება და ძლიერდება იმ შემთხვევაში, თუ მას თან ახლავს ნახალისება, რომელიც უზრუნველყოფილია ძალაუფლების სხვა ფორმის, მაგალითად, გარეგანი იძულების მექანიზმით. ამიტომ მაიძულებელი ძალაუფლების მექანიზმით განხორციელებული ავტორიტეტის გამართლებამ და შესაბამისად ლეგიტიმურობამ, შეიძლება მაიძულებელი ძალაუფლების ავტორიტეტის წარმოქმნასა და გაძლიერებასთან მიგვიყვანოს. ამ შემთხვევაში იგი დაპირისპირებული აღმოჩნდება ნამდვილი ავტორიტეტისადმი, რაც ფაქტობრივად ნამდვილი და ჭეშმარიტი ავტორიტეტის ძირს გამოთხრის ტოლია. გარეგანი იძულებისაგან განსხვავებით, რომელიც ემყარება მხოლოდ ძალის უშუალო გამოყენების მუდმივ შესაძლებლობას, ავტორიტეტის ძალაუფლება გარანტირებულია სხვა წესებით. ავტორიტეტი შეიძლება სხვადასხვა ხასიათის იყოს; მაგალითად, არსებობს: ტრადიციული, კანონიერ-ლეგალური, კონსტიტუციური და ხარამზიულ ტიპის ავტორიტეტები. ეს უკანასკნელი გულისხმობს განსაკუთრებული – არაორდინალური ღვათაებრივი მადლის მქონე ლიდერისადმი ერთგულებას (ამის თაობაზე უფრო დანწრილებით ქვემოთ გვექნება ლაპარაკი). ავტორიტეტი ასევე შეიძლება ემყარებოდეს კანონიერ ძალას, ლეგიტიმაციას, საზოგადოებრივ აზრს, გვარიშვილობას, ანუ წარმომავლობასაც კი.

გამართლებული, დასაბუთებული და დამსახურების მქონე ძალაუფლება, შესაბამის სოციალურ გარემოში ხდება ყველაზე ავტორიტეტული, ხოლო ავტორიტეტული ხელისუფლების განკარგულებანი კი – შესრულებადი. ავტორიტეტი ლეგიტიმურობასთან ერთად ძალაუფლების ინსტიტუტთა ეფექტურობის კრიტერიუმიცაა. ავტორიტეტული ძალაუფლების მნიშვნელოვანი შედეგია – დისციპლინა, რომელიც თუ ნ. ბობიოს სიტყვებით ვიტყვით, გულისხმობს „სასარგებლო შედეგების მქონე ქცევას, დისციპლინა კი – ესაა სასარგებლო ქცევის განსაზღვრისა და უზრუნველყოფის საშუალება“ (47, გვ. 10).

ძალაუფლება და ძალა. ძალა – ძალადობა ესაა ფიზიკური ზემოქმედების გამოყენება, რათა საკუთარი ნება მოახვიო სხვას. ესაა უფრო ვიწრო მოცულობის ცნება, ვიდრე ძალაუფლება, რამდენადაც ძალაუფლება შეიძლება განხორციელდეს ფიზიკური ძალის გამოყენების გარეშეც. მიუხედავად ამისა, ხშირად ხდება ძალისა და ძალაუფლების გაიგივება. მაგალითად, შეუძლებელია ვაღიაროთ ძალაუფლების სხვა ფორმა მაშინ, როდესაც საჭიროა ძალის გამოყენება იმათ მიმართ, რომლებიც თანახმანი არ არიან, რათა საკუთარი ჩადენილი დანაშაულის გამო აყვანილ იქნეს პასუხისგებაში და სხვა. გარკვეული აზრით, ძალაუფლება მუდამ ეყრდნობა ძალას, თუნდაც კანონიერ და აღიარებულ ფიზიკურ ძალადობას. რეალისტური პოლიტიკის მიმდევართა უმრავლესობაც კი, რომლებიც ძალადობასა და ფიზიკურ ძალას უსვამენ ხაზს, რასაკვირველია, სრულებითაც არ ფიქრობენ ძალაზე, როგორც პოლიტიკური ძალაუფლების ერთადერთ საფუძველზე, რასაკვირველია, პოლიტიკური ძალაუფლება არის ძალაუფლება, რომლის გავლენის მოსახდენ საშუალებად ფიზიკურ ძალას აფუძნებს და მართლებს. მ. ვებერიც ხომ პოლიტიკურს, გნებავთ სახელმწიფოს, ადამიანის ადამიანზე ბატონობის ისეთ ურთიერთობად განსაზღვრავს, რომელიც ლეგიტიმურ ან ლეგიტიმურად მიჩნეულ ძალადობას ემყარება. შესაბამისად, პოლიტიკური ძალაუფლება განსაკუთრებით მიმართებაშია ფიზიკურ ძალადობასთან. მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ პოლიტიკური ძალაუფლება ფაქტობრივი აღსრულების ან

აღიარების მნიშვნელობით უტოლდება ფიზიკურ ძალადობას. მართალია, ფიზიკური ძალადობის მექანა პოლიციელის ბრძანების, დაპატიმრების, დახვრეტის, და ა.შ. ფორმით, პოლიტიკური ძალაუფლების შემადგენელი ნაწილია, მაგრამ მისი ფაქტობრივი გამოყენება ფიზიკურ ძალადობას რომ გულისხმობდეს, მაშინ პოლიტიკური ძალაუფლება სამხედრო ძალაუფლების სასარგებლოდ უგულვებლყოფილი იქნებოდა. ძალაუფლება ხომ ფსიქიკურ-ნებლობითი დამოკიდებულებაა ორ მოქმედს (აქტორს) შორის და არა ფიზიკური მიმართება ორ სხეულს შორის. ამიტომ, როცა ვლაპარაკობთ ძალაუფლებისა და ფიზიკური ძალის ურთიერთობაზე, მაშინ მხედველობაში გვაქვს ფიზიკური ძალადობა როგორც საშუალება, რომელსაც ემყარება პოლიტიკური ძალაუფლება. მაგრამ პოლიტიკური მოქმედებისათვის ძალაუფლება არ არის ერთადერთი და ძირითადი პირობა, მართალია, ძალაუფლება არის შესაძლებლობა, რომელიც წინააღმდეგობის მიუხედავად, საკუთარი სურვილის თუ ნების განხორციელების საშუალებას იძლევა, რადგან იგი ფლობს ქმედით მექანიზმებს დანყებული ფიზიკური ძალისაგან და დამთავრებული სულიერ-გონითი რესურსებით, წინააღმდეგობათა დასაძლევად და გადასალახავად. ძალაუფლების ცნებისათვის ეს არსებითია. მაგრამ რა ქმედით საშუალებებს გამოიყენებს უშუალოდ პრაქტიკაში პოლიტიკური ძალაუფლება ეს უკვე თვით საზოგადოებაზეა დამოკიდებული, ასევე თავად ხელისუფლების ინსტიტუტებსა და მათ ეფექტურობაზე.

ფიზიკურ ძალადობას მხოლოდ მაშინ ექნებოდა ძალაუფლებაში მადომინირებელი მნიშვნელობა, თუ პოლიტიკას გავიგებდით როგორც ნულოვან თამაშს, სადაც ერთი მხარის მოგება ემთხვევა მეორე მხარის წაგებას, ანუ როდესაც ერთი მხარის მიზნები და ინტერესები სხვების ინტერესებისა და მიზნების ხელყოფის გარეშე ვერ განხორციელდება. მაგრამ არც პოლიტიკა და არც პოლიტიკური ძალაუფლება არ არის მხოლოდ ძალაუფლებისათვის ბრძოლა, იგი მთელი საზოგადოებისათვის საყოველთაო ღირებულებების: მშვიდობის და წესრიგის დამყარებას ისახავს მიზნად. ამგვარად, პოლიტიკური ძალაუფლება, მართალია ემყარება ფიზიკურ იძულებასა და ძალადობას, მაგრამ მისი მსგავსი იგი არასოდეს არ იქნება, რამეთუ ასევე გულისხმობს და ემყარება მმართველსა და მორჩილს შორის თანამშრომლობასა და ინტერესთა კონსენსუსს.

თუ არსებითად, ძალაუფლებას ფიზიკურ ძალასთან, განსაკუთრებით კი ფიზიკურ და სულიერ ძალადობასთან გავაიგივებთ, მაშინ საერთოდ დაგვეკარგება მხედველობის არედან პოლიტიკურის ცნება. ძალადობის საფუძველზე ძალაუფლების ქმედითი ღონისძიებების გატარება საზოგადოდ ძალაუფლებრივ ურთიერთობათა აღმოფხვრასთან მიგვიყვანს. ჯერ კიდევ მ. ვებერი უსვამდა ხაზს იმ გარემოებას, რომ ნებისმიერმა პოლიტიკურმა ძალაუფლებამ უნდა გაითვალისწინოს მორჩილთა მოლოდინები, თუ არ უნდათ, რომ მათი გადაწყვეტილებანი პრაქტიკულად გამუხორციელებელი დარჩეს. ამიტომ ნებისმიერ შემთხვევაში აუცილებელი არაა ვიფიქროთ, რომ ის, ვინც ძალაუფლებას ფლობს, წინააღმდეგობის არსებობის შემთხვევაშიც თავის ნებას ახორციელებს. როგორც ტ. პარსონსმა აღნიშნა ძალაუფლების რაოდენობა იზრდება სწორედ მმართველთა და მორჩილთა შორის თანამშრომლობის გზით, რომლის საფუძველი კონსენსუსია. დღევანდელ სახელმწიფოს, განსაკუთრებით კი დემოკრატიას, აქვს უფლებები და ბრძანებები, მაგრამ მხოლოდ ძალაუფლებით, ე.ი. ბრძანებებით იგი ვერაფერს გახდება. სწორედ აქ „განყდებით ზღვარს ფიზიკურ ძალადობასა და ძალაუფლებას შორის“ (181, გვ. 85). ამგვარად, ძალადობის საზოგადოდ პოლიტიკისა და, კერძოდ ძალაუფლებრივი ურთიერთობების ერთადერთ შემადგენელ ელემენტად მიჩნევა ასევე არარეალურია, როგორც ძალადობისა და ძალაუფლების პოლიტიკის ერთადერთ ნამდვილად გადახდის უნარიან ელემენტად მიჩნევა. მართალია პოლიტიკაც არ არსებობს ძალაუფლებისთვის ბრძოლის გარეშე, მაგრამ ამით სრულებითაც არ უარიყოფა ის, რომ ძალაუფლება, რომელიც ფიზიკურ იძულებას ემყარება,

პოლიტიკის საკმაოდ დიდ საშუალებასა და ინსტრუმენტს არ წარმოადგენდეს. რასაკვირველია, შეუძლებელია ვაღიაროთ ძალაუფლების სხვა ფორმა მაშინ, როდესაც საჭიროა ძალის გამოყენება იმათ მიმართ, რომლებიც თანახმანი არ არიან, რათა ისინი ჩადენილი დანაშაულის გამო აყვანილ იქნენ პატიმრობაში და სხვა. მაგრამ ნ. სმელზერის სწორი შენიშვნით „თუ ჩვენ გავაიგივებდეთ ძალაუფლებასა და ძალას, მაშინ ძალაუფლების შესახებ მრავალი საინტერესო საკითხი გამოურკვეველი და გაუშუქებელი დაგვრჩებოდა. ამ შემთხვევაში ჩვენ არ განვიხილავთ ძალაუფლების მრავალ ისეთ ფორმას, რომელიც დაკავშირებული არაა ძალის გამოყენებასთან, მაგალითად, მთავრობის მცდელობა დაარწმუნოს დისიდენტთა ჯგუფი (ამერიკელი ნაცისტების მსგავსი) არ ჩაატარონ დემონსტრაცია, რომელიც გამოიწვევდა ძალადობის ფაქტების გამრავლებას. რატომ გამოიყენება ძალა განსაზღვრულ შემთხვევაში და არ გამოიყენება სხვა შემთხვევაში? რატომ, რომ ძალაუფლების განხორციელება უფრო დამოკიდებულია მმართველობის რთულ ფორმებზე და არა უბრალოდ ძალის გამოყენებაზე?“ (138, გვ. 526). ამ კითხვებზე პასუხს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ძალაუფლების რაობისა და მისი ლეგიტიმურობის გავებისათვის. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ ძალა და ძალადობა, იძულება, მართალია, ძალაუფლების ერთ-ერთი მაკონსტრუირებელი ელემენტია, მაგრამ იგი ძალაუფლების მხოლოდ ყველაზე უკიდურესი და არაპოპულარული გამოვლენაა და ძალაუფლების სუბიექტები მხოლოდ გამოუვალ მდგომარეობაში მიმართავენ მას.

კონფლიქტი ძალაუფლებასა და მორალს შორის (ჰანს კიუნგი)

ძალაუფლება და ადამიანის ამბივალენტური ბუნება

ძალაუფლებისა და მორალის ურთიერთმიმართების საკითხი მეტად რთულ პრობლემას წარმოადგენს. თუმცა არც ერთ ცნობილ პოლიტოლოგს ამ საკითხის თემატიზაცია არასოდეს მოუხდენია. საერთაშორისო ურთიერთობებისადმი მიძღვნილ უახლეს ლიტერატურაშიც რეალისტების (მაგრამ არა მორალისტების) ფილოსოფია დომინირებს. ისინი ავითარებენ მორგენტაუს პოლიტიკურ იდეებს, ძალაუფლებისა და მორალის ურთიერთმიმართულების თაობაზე კი არაფერს ამბობენ. ჩვენ ამ საკითხს გვერდს ნამდვილად ვერ ავუქცევთ, პირიქით, განსაკუთრებით ჩავუღრმავდებით მას და ანალიზისდროს დროს მოკლე ანთროპოლოგიურ წიაღსვლებსაც აუცილებლად მოვიშველიებთ.

ის აზრი რომ ადამიანი არის „zoon politikon“, ანუ „საზოგადოებრივი არსება“, არისტოტელედან იღებს სათავეს, მაგრამ პირველად ნიცშემ და მასთან ერთად მაქს ვებერმა და ჰანს მორგენტაუმ გაიაზრეს ის, რომ ამ „პოლიტიკურ არსებას“ „ძალაუფლებისადმი სწრაფვა“ახასიათებს. უნდა ვიცოდეთ, რომ ძალაუფლების გაცემა პოლიტიკაში ყოველთვის ადამიანის ტიპზეა დამოკიდებული:

ვინც ოპტიმისტი განმანათლებლისა და გულწრფელი ლიბერალის მსგავსად, ადამიანს თავისი ბუნებით განიხილავს, როგორც კარგს, გონიერს, რომელსაც შეიძლება მისცე განათლება და აღზრდა; ის, ვინც კოსმოსს მონესრიგებული ფორმით აღიქვამს, პოლიტიკაში ადამიანის პროგრესისა და სამყაროს გაუმჯობესების პერსპექტივებს ხედავს. ასეთი პროგნოზებისათვის ძალაუფლება სიკეთესა და კეთილდღეობას წარმოადგენს. კონტრპეკითხვა: არის თუ არა შესაძლებელი, რომ სიკეთისაგან და სიკეთით გამსჭვალული ადამიანისაგან ბოროტება იშვას?

ვინც პესიმისტი ანალიტიკოსისა და იდეოლოგიური კრიტიკით დაკავებული ფილოსოფოსისა თუ თეოლოგის მსგავსად, ადამიანს თავისი ბუნებით განიხილავს, როგორც გარყვნილს, ზნედაცემულს, უგუნურსა და საშიშს; ვინც სამყაროს ქაოტური ფორმით აღიქვამს, მისთვის პოლიტიკა ყოველთვის

ბინძური და გარდაუვალი ბოროტება იქნება. ამიტომ ძალაუფლებას ის განიხილავს, როგორც ბოროტებასა და რაღაც დემონურს. კონტრმეკითხვა: არის კი ძალაუფლების პოლიტიკური გამოყენების ყოველი აქტი ცუდი და აუცილებლად ბოროტებით გამსჭვალული?

ჭეშმარიტების რეალისტური ხედვა ორმაგი რეალობის – ბოროტებისა და სიკეთის – სამყაროს აღიარებს და ადამიანშიც ორთავეს ნაზავზე მიუთითებს. ადამიანი არც ანგელოზია და არც ეშმაკი. ამბობენ: ადამიანი ეშმაკი რომ ყოფილიყო, მმართველობა შეუძლებელი იქნებოდა. ან კიდევ: ადამიანი რომ ანგელოზი იყოს, მმართველობა საჭირო აღარ იქნებოდა. მაგრამ ადამიანი გონებასა და უგუნურებას, სიკეთესა და ბოროტებას შორის მდგარი კომპლექსური და ამბივალენტური არსებაა, რომელშიც ეგოიზმი და სიკეთე ერთადაა შერწყმული. მას შეუძლია ძალაუფლება როგორც კარგი, ისე ცუდი საქმისათვის გამოიყენოს – დიდი თუ მცირე მასშტაბით, პირად ცხოვრებასა თუ პოლიტიკაში.

და მაინც, რა არის ძალაუფლება? ზოგადად რომ ვთქვათ, ძალაუფლება არის უფლებამოსილება, შესაძლებლობა, გნებავთ თავისუფლება, რომელიც სხვა ადამიანებისა და თუ მათი ქცევების გაკონტროლებას ისახავს მიზნად. უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, მაქს ვებერის კლასიკური სოციოლოგიური განმარტების მიხედვით: ძალაუფლება არის სოციალურ ურთიერთობებში საკუთარი ნების მონინალმდეგეზე თავის მოხვევის თითოეული შანსი და არ აქვს მნიშვნელობა იმას, თუ რას ეფუძნება ეს შანსები“. მაშასადამე, შესაძლებელია „ვინმემ ადამიანის პოზიციური თავისებურებები და მისი აზროვნების სტრუქტურა ისეთ პირობები ჩააყენოს, რომ მოცემულ სიტუაციაში საკუთარი ნება განახორციელოს“. ყოველ ადამიანს ხომ თავისებური ხასიათი აქვს. შესაბამისად, ყოველ მათგანში არის ხშირად გამოყენებული თუ მინიმალური ძალაუფლება. ძალაუფლების გარეგანი გამოხატულების არქონა არ ნიშნავს მინიგანი ძალისა და ძლიერების დაკარგვას, რაც ყველაზე მეტად სწორედ ყოველისშემძლე დიქტატორებს აშინებთ. ისინი ფიქრობენ, რომ მონინალმდეგეების დამორჩილებას მხოლოდ მათი ფიზიკური ლიკვიდაციით თუ შეძლებენ...

ძალაუფლება და ძალაუფლების პოლიტიკა, აღნიშნული გაგებისაგან განსხვავებით, სინამდვილეში, ადამიანის არსიდან იღებს სათავეს და, ბუნებრივია, ნაწილობრივ, მის ამბივალენტურ ხასიათს უკავშირდება:

ადამიანის ძალაუფლება შეიძლება კარგი, ჭეჭმარითად ადამიანური, ჰუმანური და საკეთილდღეო აღმოჩნდეთ საზოგადოებისათვის. ასეთ შემთხვევაში, სულ მცირე, სამშვიდობო პოლიტიკის განხორციელება უკვე შესაძლებელია.

ადამიანის ძალაუფლება ცუდი, არაადამიანური და არაჰუმანურიც შეიძლება იყოს, რაც, ბუნებრივია, საზოგადოებისათვის საზიანო იქნება. არაჰუმანური ძალაუფლების პოლიტიკას მრავალგვარი უარყოფითი გამოვლინება ახასიათებს.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ პოლიტიკაში ძალაუფლება ამბივალენტური არსების – ადამიანის – ხელში ყველგან და ყოველთვის ვერ იქნება მხოლოდ პოზიტიური ან მხოლოდ ნეგატიური კუთხით გამოყენებული. აქედან გამომდინარე, უცნაური იყოკაცობრიობის მცდელობა – ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებისათვის ძალაუფლების მფლობელები დაეპირისპირებიანა.

აღმოჩენები ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების წინააღმდეგ

XX საუკუნეში საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევა გეოგრაფიის, ეკონომიკის, ფსიქოლოგიის, სოციოლოგიის, ფილოსოფიისა და სწრაფად განვითარებადი პოლიტოლოგიის ფარგლებში დაიწყო. თუ რამდენად ნაყოფიერია ძალაუფლებისა და ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების შეძლებისდაგვარად ფართო პოლიტოლოგიური კვლევათა თანამედროვეობისა და მომავლისათვის, ამას შვეიცარიელი პოლიტოლოგის, ალოის რიკლინის (St. Gallen) ისტორიულ ფილოსოფიური ანალიზი სამაგალითოდ გვიჩვენებს. ის შესაბამისი სიცხადითა და სისტემატურობით გვიხსნის, თუ რა საშუალებებს მიმართავდნენ დასავლური ცივილიზაციის მამები ანტიკურ საბერძნეთში, რათა ძალაუფლების გამოყენება როგორმე დაერეგულირებინათ. „ცდებისა და შეცდომების“ სამიათასწლოვან პროცესში ევროპამ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების წინააღმდეგ ექვსი დიდი აღმოჩენა გააკეთა, აღმოჩენა, რომელიც „დღეს სამართლებრივი და სოციალური, დემოკრატიული სახელმწიფოს არსებით შინაარსს წარმოადგენს“: „ადამიანის მიერ მოთქმეული, ექსპერიმენტებით შემოწმებული და მუდმივად განვითარებადი პოლიტიკური ინოვაციები“ „ცივილიზაციის ისტორიაში სულ მცირე, ისეთივე მნიშვნელობისაა, როგორც, მაგალითად, სტამბის, ორთქმავლის ან კომპიუტერის გამოგონება“. რიკლინი თავის მკაფიო დასკვნებში სწორედ იმ ექვსი აღმოჩენის თაობაზე საუბრობს, რომელიც უნსტიტუციონალიზებული პოლიტიკური ეთიკის სახით დღემდე ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას.

პირველი აღმოჩენა: ძალაუფლების შეზღუდვა კონსტიტუციითა და კანონებით. ძალაუფლების შეზღუდვა მმართველთა კანონმორჩილების პრინციპითაც შეიძლება. თვითნებობის წინააღმდეგ კანონის უზენაესობის (ნომიკრატია) ფილოსოფიური დასაბუთება ჯერ კიდევ პლატონთან გვხვდება. არისტოტელემ კი ეს იდეა განავითარა და ერთმანეთისაგან გამიჯნა კანონი და (უპირველეს ყოვლისა, დაუნერვლი) კონსტიტუცია. უნდა ბატონობდეს კანონები და არა ადამიანი! კანონი კი თავის მხრივ, კონსტიტუციასთან უნდა მოდიოდეს შესაბამისობაში. პირველ დაწერილი კონსტიტუცია ჯერ კიდევ მოდერნის დასაწყისში (1654 წელს, ოლივერ კრომველის დროს) გვხვდება, თუმცა მისი განხორციელება, ზოგადად, XIX-XX საუკუნეებში გახდა შესაძლებელი.

მეორე აღმოჩენა: ძალაუფლების დანაწილება შერეული კონსტიტუციისა თუ ძალაუფლების გადანაწილების პრინციპით. სახელმწიფოში მონოკრატიული, ოლიგოკრატიული და დემოკრატიული ელემენტებისაგან შემდგარი კონსტიტუციის იდეაც პლატონს ეკუთვნის. მოგვიანებით ის არისტოტელემ, პოლიბიოსმა, ციცერონმა, თომა აქვინელმა და იტალიური რენესანსის წარმომადგენლებმა განავითარეს. სხვადასხვა ურთიერთმაკონტროლებელ ორგანოებს შორის ძალაუფლების ამდაგვარი განაწილების მეტნაკლებად რეალისტური იდეა XVI საუკუნეში დონატო ჯიანოტის (მან ერთმანეთისაგან გამიჯნა სახელმწიფოს ოთხი ფუნქცია და გადაწყვეტილების მიღების სამი ფაზა) მიერ იქნა წამოყენებული, ხოლო XVIII საუკუნეში მონტესკიე მას უკვე თანამედროვე ფორმით ფეოდალურ აბსოლუტიზმს უპირისპირებს. თუმცა ის ტერმინს: „სეპარტიონ დეს პოუვოირს“ ჯერ კიდევ არ იყენებს თავისუფლად და საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო ხელისუფლების დიფერენცირებასაც არ ახდენს მკაფიოდ. მიუხედავად ამისა, ამ პერიოდიდან მოყოლებული აშკარა გახდა, რომ არაკონტროლირებადი ძალაუფლება, ძალაუფლების კონცენტრაცია და, პირველ ყოვლისა, ძალაუფლების მონოპოლია თითოეული ადამიანის თავისუფლებას უქმნის საფრთხეს და ამიტომაც ძალაუფლება ძალაუფლებითვე უნდა შეზღუდულიყო (Que le pouvoir arete le pouvoir).

მესამე აღმოჩენა: ძალაუფლების შეზღუდვა ხელშეუხებელი ფუნდამენტური უფლებებით. ის აზრი, რომ არსებობს ხელშეუხებელი და ფუნდამენტური უფლებები, რომელიც ზესახელმწიფოებრივია (მაგრამ სახელმწიფო უნდა იცავდეს მას) და თვით ადამიანის ბუნებაშია გამყარებული, პირველად

განმანათლებლობის ეპოქაში გაცხადდა. თუმცა მისი საფუძვლების ანტიკურ პერიოდსა და ქრისტიანობაში ძვეს. ამ აზრს, უპირველეს ყოვლისა, ჯონ ლოკთან და 1776 წლის ამერიკაში მისი იდეებით შთაგონებული დამოუკიდებლობის ფილოსოფიის ტექსტებში ვხვდებით (თუმცა ჯეფერსონი გააზრებულად საუბრობს საკუთრების უფლების თაობაზე), რომლებიც საფრანგეთის რევოლუციის (1789) ადამიანის უფლებების დეკლარაციის იდეალად მოგვევლინა. 1948 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ მსოფლიოს ადამიანის უფლებათა უნივერსალური დეკლარაცია წარუდგინა. დღეს იგი თითქმის ყველა თანამედროვე კონსტიტუციაშია დაცული. იოანე XXIII-მ და ვატიკანის მეორე კრებამ (1962-65) ადამიანის უფლებები კათოლიკურ ეკლესიაშიც დაამკვიდრა. რომი ხომ მას ძალიან დიდი ხნის განმავლობაში ღვთისგმობად მიიჩნევდა.

მეოთხე აღმოჩენა: ძალაუფლების შეზღუდვა შესაბამისობის პრინციპებით. სახელმწიფოს და საერთოდ ძალაუფლების მატარებელს მხოლოდ ლეგიტიმური მიზნების შესაბამისი საშუალებების უფლება აქვს. მან უნდა დაიცვას საშუალებათა შესაბამისობის (გადამეტების აკრძალვა) პრინციპი, როგორც ეს თანამედროვე სისხლის სამართალშია მოცემული. თუმცა საერთაშორისო სამართალში ამ პრინციპთან ერთად, სანქციების (სამასუხო ზომა), რეპრესალიებისა და თავდაცვის უფლების გამოყენებისას, უწინარეს ყოვლისა, სახელმწიფოთა თვითდახმარების პრინციპის გათვალისწინება ხდება. ჩვენს დროში ზალაუფლების შზღუდვის პრინციპი ყოველგვარი კანონმდებლობის, კანონის გამოყენებისა და სასამართლო პრაქტიკის სამართლებრივ ფუნდამენტს წარმოადგენს.

მეხუთე აღმოჩენა: ძალაუფლების განხირციელებაში საყოველთაო მონაწილეობა. აქ დემოკრატიის ის ფორმა იგულისხმება, რომელიც ათენსი არსებობდა: ძალაუფლების მატარებელთა და ადრესატთა მინიმალური იდენტობა. ეს პრინციპიც მოდერნში, უპირველეს ყოვლისა, ინგლისური პარლამენტის, ფრანგული და ამერიკული რევოლუციების ფონზე განხორციელდა. XX საუკუნეში კი მან სრულყოფილი სახე მიიღო. გასულ საუკუნეში საყოველთაო საარცევნო უფლება სახელმწიფო ყველა ზრდასრულ მამაკაც მოქალაქეს, ხოლო მოგვიანებით უკვე ქალებსაც მიენიჭა.

მეექვსე აღმოჩენა: ძალაუფლების დაბალანსება ძალაუფლების მფლობელთა მხრიდან ზენოლის შემცირებით. სამართლიანობა მოითხოვს, რომ ძალაუფლების მფლობელთა მხრიდან ზენოლა აღიკვეთოს. ზენოლას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ძლიერ და სუსტ ინდივიდებსა და ჯგუფებს, პრივილეგირებულ და არაპრივილეგირებულ ადამიანებს, დამქირავებელსა და მოსამსახურეს, დასაქმებულ და შრომის პროცესს მონყვეტილ ადამიანებს შორის. ძალაუფლების შეზღუდვა არასოდეს არაა ადვილი. ამიტომ სახელმწიფომ და სხვა ინსტიტუტებმა კეთლსინდისიერად უნდა გააწინასწოროს ის. აქ გზა ფორმალისტურ ეგალიტიზმსა და სოციალურ-დარვინისტულ უტილიტარიზმს შორის უნდა მოიძებნოს, როგორც ეს ჩვენს დროში სამართლიანობის დიდმა თეორეტიკოსმა ჯონ როულზმა სცადა.

ეს აღმოჩენები, რომელიც ძალაუფლების დარეგულირებას ისახავს მიზნად, მნიშვნელოვანია სწორედ საგარეო და მსოფლიო პოლიტიკისათვის. თუმცა ყველა ეს აღმოჩენა, უპირველეს ყოვლისა, განსაზღვრული ხალხისა თუ სახელმწიფოსთვისაა რელევანტური.

მარადიული დაძაბულობა პოლიტიკასა და ეთიკას შორის

რეალისტური პოზიცია საკუთარ ჭეშმარიტებას ფლობს. მისი უარყოფა არ შეიძლება. პოლიტიკა რომ აბსტრაქტულ იდეალებს, ცრუ იმედებსა და უტოპიურ სურვილებს აჰყვეს, მაშინ ის ილუზიური იქნება, იდეოლოგიებს. ღომლებიც ძალთა ურთიერთდამოკიდებულებას ნიღბავს და ფარავს, იდეოლოგიის

კრიტიკით უნდა აეხადოს ფარდა. პოლიტიკური რეალობა, რომელიც არც ერთ შემთხვევაში არ შეიძლება იგივედებოდეს საღ აზრთან, უნდა იყოს ზუსტად ისე აღქმული, როგორცაა ის სინამდვილეში.

სტრუქტურალისტურ სისტემათა თეორიის გამზიარებელი პოლიტოლოგებიც საკითხს ამგვარადვე აყენებენ: პოლიტიკური სტრატეგიები და გადანწყვეტილებები არ შეიძლება უბრალოდ მეტი „მეცნიერებით“, „მეცნიერული სისტემითა“ და „მეცნიერული“ ფორმულებით, ხოლო პოლიტიკოსები ექსპერტებით შეიცვალოს. ბისმარკს თუ მოვიხმობთ, თავად პოლიტიკა ხომ არა მეცნიერება, არამედ ახალი ვითარების დროულად და ინტუციურად შეცნობის ხელოვნებაა, რაც ყველაზე სწორ გზას წარმოადგენს. ნებისმიერი სახის მეცნიერული გააზრება განსაზღვრული დოზით სუბიექტურობის გარკვეულ რისკს მანაც შეიცავს. მეორე მხრივ, პოლიტიკური სტრატეგიებისა და გადანწყვეტილებების ჩანაცვლება არც უფრო მეტი „მორალითა“ და მორალური რეკომენდაციებით, ხოლო პოლიტიკოსების ჩანაცვლება მორალისტებითა და ეთიკოსებით არ შეიძლება.

სციენტისტების, ეკონომისტების, ლეგალისტებისა და მორალისტების მოსაზრებებისაგან განსხვავებით უფრო მიზანშეწონილი იქნება, თუ პოლიტიკის განსაზღვრული ავტონომია იქნება აღიარებული. პოლიტიკა არც მეცნიერულ ლოგიკას, არც ეკონომიკურ კანონებს, არც სამართლებრივ ნორმებსა და არც მორალისტურ იდეალებს არ შეიძლება ტოტალურად ექვემდებარებოდეს. ნებისმიერ შემთხვევაში ერთი რამ ცხადი გახდა; პოლიტიკასა და ეთიკას შორის არსებობს მარადიული დაძაბულობა, რაც უნდა შენარჩუნდეს. ეს ნიშნავს შემდეგს:

„იდეალისტებმა“ უნდა გაითვალისწინონ, რომ ეთიკისადმი პოლიტიკის სრული სუბორდინაცია საკუთრივ პოლიტიკის კანონებთან არ მოვა შესაბამისობაში, იქნება უსამართლო და ირაციონალური. ძალაუფლებისა და ინტერესების უკულებელყოფა დაუშვებელია; მორალურად შთაგონებული ჯვაროსნული პოლიტიკისა და მისი ექსცესების გამოცდილებიდან გამომდინარე, საქმისადმი ფრთხილი დამოკიდებულება გვმართებს.

რეალისტებს კი არ უნდა მოეხდინათ იმ აზრის კორექტირება, რომელიც მიხედვითაც ეთიკისადმი პოლიტიკის სრული დისტანცირების შემთხვევაში თავად ეთიკის საყოველთაო მნიშვნელობა დადგება ეჭვქვეშ და ამორალიზმსაც ვერ ავიცილებთ თავიდან. პოლიტიკაში ღირებულებების, იდეალებისა და მასშტაბების უკულებელყოფა არ ეგების. ინდივიდუალურისტურ – ჰედონისტური საზოგადოებისა და მილიტარისტული საგარეო პოლიტიკის გამოცდილებიდან გამომდინარე ეთიკური პასუხისმგებლობის გათავისება საჭირო და აუცილებელია.

პოლიტოლოგებმა კი რეალისტურად უნდა გაარკვიონ ის, თუ რა არის ადამიანის ამბივალენტური რეალობა და მისი სამყარო. ამასთან ერთად მათ პროგნოზებიც უნდა გააკეთონ და ყურადღება ადამიანის ჰუმანურობასა და ძალაუფლებასთან მიმართებაში კაცობრიობის უდიდეს და ამოუწურავ შესაძლებლობებზე უნდა გაამახვილონ. პოლიტიკური ქცევის ყველაზე დიდ კრიტერიუმად არა რეალობა (რაც პოლიტიკაში შეიძლება სიმხეცედ მოგვევლინოს) არამედ ჰუმანურობა უნდა იქცეს, ჰუმანურობა, რომელიც მორალის გვირგვინია.

ვინაიდან პოლიტიკაში საქმე მხოლოდ ძალაუფლებასა და სისტემას არასოდეს ეხება და ვინაიდან იქ ყურადღების ცენტრში ადამიანი დგას, პოლიტიკის მხოლოდ პოლიტიკოსებისა და პოლიტოლოგებისადმი მინდობა შეუძლებელია. მოდერნის ყოველგვარი გამოცდილება პოლიტიკის

society for a better society

ახალი, ეთკურად გამსჭვალული პარადიგმის შექმნის აუცილებლობას ადასტურებს. სამომავლოდ ამ საკითხზე ფიქრი ნამდვილად ღირს.

მოკლე ვარიანტი

ძალაუფლება, როგორც სოციალური ფენომენი ძალაუფლების რაობა.

1. ძალაუფლება, როგორც სოციალური თანაცხოვრების ერთ-ერთი ფუნდამენტური საწყისი.
2. ძალაუფლება და "ძალაუფლების ნება" ფ. ნიცშესთან.
3. ძალაუფლება, როგორც განუსაზღვრელობასთან და ქაოსთან ბრძოლის საშუალება.
4. ძალაუფლება, როგორც ინდივიდთა ან სოციალურ ჯგუფთა წინააღმდეგობის გადალახვის საშუალება და უნარი (მ. ვებერი, ჟან ბეშლერი).
5. ძალაუფლება, როგორც საზოგადოების მიერ აღიარებული მიზნებისა და მათ მისაღწევად არსებული რესურსების მობილიზების უნარი (მ. კროზიე, ტ. პარსონსი).
6. ძალაუფლება და გავლენა.
7. ძალაუფლება და ავტორიტეტი.
8. ძალაუფლება და ძალა.

საკვანძო სიტყვები და გამოთქმები

"ძალაუფლების ნება", ქმნადობა, ბრძოლა, ძალაუფლებრივი ასიმეტრია, სტრატეგიული აქტორი, განზოგადება და ლეგიტიმაცია. გავლენა, ავტორიტეტი, იძულება, ძალადობა, ძალა, ნულოვანი ჯამი.

1. ძალაუფლება სოციალური თანაცხოვრების ერთ-ერთი ფუნდამენტური საწყისია, იგი არსებობს ყველგან, სადაც არის ადამიანთა მყარი გაერთიანებები: ოჯახი, შრომითი კოლექტივები, ორგანიზაციები და დაწესებულებები, სახელმწიფო და სხვა.

„ძალაუფლება ხშირად გვევლინება არა როგორც საშუალება, არამედ როგორც თვითმიზანი (ნიცშე), ამიტომ იგი ადამიანის ერთ-ერთი უდიდესი გულისთქმა, ჟინია, სურვილია - ძალაუფლების ნება-წყურვილი ადამიანის არანაკლები ვნებათაგანია, ვიდრე სიმდიდრის მოპოვების, გამდიდრების წყურვილი“.

„ძალაუფლებრივი ურთიერთობა ინდივიდებს შორის აფართოებს და აძლიერებს მათი მოქმედების მოწესრიგებისა და ურთიერთწინასწარმეტყველებას, სწორედ მისი მემშვეობით იციან ადამიანებმა თუ რას უნდა მოელოდნენ ერთმანეთისგან, ამიტომ ძალაუფლება არის განუსაზღვრელობასთან და ქაოსთან ბრძოლის საშუალება. ქაოსის, კოსმიურ გამოწვევაზე ადამიანის ერთ-ერთი პასუხი“.

„ამგვარი პასუხის ერთ-ერთ პირველი გააზრების მცდელობას ფ. ნიცშეს თვალსაზრისი წარმოადგენს“.

2. "ძალაუფლების ნება" - ფ. ნიცშე. იგი ძალაუფლების მისდამი სწრაფვასა და წყურვილს არა მხოლოდ სოციუმის, არამედ მთელი სამყაროს ფუნდამენტად და საწყისად აცხადებს.

საზოგადოდ ყოველი არსებულის ყოფიერება სიცოცხლეა, ოღონდ გაგებული როგორც ნება ძალაუფლებისა, ბატონობისა, ერთის მეორეზე მძლავრობისა.

„სწორედ „ძალაუფლების ნება“ არის საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერი მოვლენის მნიშვნელობის კრიტერიუმი“.

„კითხვაზე : „რა არის კარგი?“ - იგი პასუხობს - ყველაფერი რაც ამდლებს ძალაუფლების გრძნობას, ძალაუფლების ნებას, თავად მბრძანებლობას ადამიანში. რაა ცუდი? - ყველაფერი რაც მომდინარეობს და წარმოიქმნება სისუსტისგან“.

„ამგვარად, ადამიანურ მისწრაფებათა საბოლოო მიზანია არა სარგებლიანობა, არა სიამოვნება, არა სიკეთე და ჭეშმარიტება, არამედ სიცოცხლე როგორც ზრდა, გაძლიერება, მბრძანებლობა, ბატონობა და როგორც ყოველივე ამის შედეგი - ბრძოლა. ბრძოლა ბატონობისათვის და "ძალაუფლების ნება" მთელი სამყაროს საფუძველთა საფუძველია“.

„აუცილებელია მორალის განადგურება, რათა გავათავისუფლოთ სიცოცხლე. მორალი სუსტებისა და სასოწარკვეთილთა იმედი და სასოებაა“.

„სამყარო ქმნილება კი არა მარადიული ქმნადობაა, ერთი ფორმიდან ახალში გადასვლაა, რომელიც სწორედ რომ ბრძოლით ხდება.

„საქმის ნამდვილი ვითარება ისაა, რომ სწორედ ქმნადობაა არსებული, ყოფიერება კი – ილუზია“.

სამყაროში არ არსებობს რაიმე მყარი და უცვლელი ყოფიერება, ღირებულება თავად ღმერთი, რომელიც არსებულთა საზომი იქნებოდა. ერთადერთი „არსებული“ სწორედ ქმნადობაა, ზრდისა და მატებისკენ სწრაფვაა, მბრძანებლობის ნებაა, რომელიც ძალთა ცენტრების სახითაა წარმოდგენილი და რომელთა შორისაც დაუსრულებელი ბრძოლა მიმდინარეობს გაბატონებისა და მბრძანებლობის მიმართულებით.

ამგვარად ქმნადობა, ბრძოლა და "ძალაუფლების ნება" სამყაროს საფუძველია. ის, რაც ხელს უწყობს გაძლიერებას, ბრძოლას, გაბატონებას არის კიდევაც კარგი.

„რა არის ბედნიერება?“ - მზარდი ძალაუფლებისა და გადალახული წინააღმდეგობის გრძნობა, არა დაკმაყოფილებულობა, არამედ მისწრაფება ძალაუფლებისადმი, ბატონობისადმი, არა საზოგადოდ მშვიდობა, არამედ ომი, არა სათნოება, არამედ უნართა სისრულე..... რაა ყველა მანკიერებაზე მანკიერი და საზიანო - ყველა სუსტისა და უიღბლოსადმი ქმედითი თანაგრძნობა - ქრისტიანობა“.

ნიცემ კარგად დაინახა, რომ თუ არა “ძალაუფლების ნება”, დომინირებისკენ მისწრაფება, ისე შეუძლებელია ქმნადობის ქაოსის მოწესრიგება, მაგრამ მისი შეუზღუდაობა, მომწესრიგებლიდან უარეს დამანგრეველ ძალად აქცევს მას.

ძალაუფლების დამანგრეველი ძალის შესახებ ბ. რასელს მოყავს საინტერესო მაგალითი ჩინელი მოაზროვნის კონფუცის ნააზრევიდან. კონფუცს შეუნიშნავს მოთქმით მტირალი ქალი, მან გამოკითხა მიზეზი, პასუხად კი მიიღო: “ ჩემი ქმრის მამა ვეფხვმა მოკლა, ჩემი ქმარიც და ჩემი შვილიც ასე დაიღუპა” – მოძღვარმა ჰკითხა: “ რატომ არ მიატოვებთ ამ ადგილს?” ქალმა უპასუხა: “ აქ არ არის მჩაგვრელი ხელისუფლება” მაშინ კონფუცმა თქვა: “დაიმახსოვრეთ, მჩაგვრელი და მტანჯველი ხელისუფლება ვეფხვებზე უფრო საშიშელია”.

3. ძალაუფლება ადამიანთა საქმიანობის ერთერთი ძირითადი და უმთავრესი სტიმულია, სწორედ “ძალაუფლების ნება”, მისი სიყვარული და რწმენა ამოდრავებს და წარმართავს ადამიანებს. ადამიანთა კულტურული, სულიერ-გონითი ცხოვრება კონფლიქტური ბუნებისაა, სადაც ძალაუფლებისათვის ბრძოლას უმთავრესი ადგილი უჭირავს. ნიცემს დარად, ადამიანთა ცხოვრება შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც ინდივიდუალურ და ჯგუფურ ინტერესთა მუდმივად განახლებადი დაპირისპირება და ბრძოლა. საქმის ასეთი ვითარება კარგად აქვს დახასიათებული მაქს, ვებერს:...კულტურული ცხოვრებიდან შეუძლებელია ბრძოლის აღმოფხვრა. შეიძლება შევცვალოთ მისი საშუალებები, მისი ობიექტი, თვით მისი ძირითადი მიმართულება და მატარებლებიც კი, მაგრამ შეუძლებელია შევცვალოთ ბრძოლა როგორც ასეთი. იგი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ გარეგანი ბრძოლა დოვლათის მოსაპოვებლად მეზობელ ადამიანთა შორის, არამედ შინაგანი ბრძოლა იმ ადამიანებისათვის, რომლებიც მისდევენ სულიერ ღირებულებებს, სადაც გარეგანი იძულება იცვლება შინაგანი იძულებით და ბოლოს ადამინის სულში საკუთარ თავთან ბრძოლაც”.

დაპირისპირება და ბრძოლა სოციალურ-პოლიტიკურ სფეროში იჩენს თავს, რამეთუ პოლიტიკაში ყველაზე არსებითი ძალაუფლებისათვის ანუ ბატონობისათვის ბრძოლაა უმთავრესი.

მთელ სოციალურ სისტემას სწორედ ძალაუფლებრივი ურთიერთობა განმსჭვალავს.

და არის ძალაუფლება და ძალაუფლებრივი ურთიერთობა. სსოგადესი გაგებით ძალაუფლება ესაა ერთი ინდივიდის (ინდივიდების) უნარი გააკონტროლოს მეორე ინდივიდის (ინდივიდების) მოქმედება. მაგრამ მეცნიერთა შორის არ არის თანხმობა იმაზე თუ როგორ და რა წესით ხორციელდება ძალაუფლებრივი ურთიერთობა. ამ პასუხებში გამოარჩევენ ვებერიანულ და სისტემურ მიდგომებს.

4. ძალაუფლება როგორც ინდივიდთა ან სოციალურ ჯგუფთა წინააღმდეგობის გადალახვის საშუალება და უნარი (მ. ვებერი, ჟან ბეშლერი). მ. ვებერი: „ძალაუფლება ნიშნავს სოციალური ურთიერთობებით განმტკიცებულ ნებისმიერ შესაძლებლობას დაიჟინო და გაიტანო

საკუთარი თვით წინააღმდეგობების არსებობისასაც კი, დამოუკიდებლად იმისგან, რაშიც ეს შესაძლებლობა გამოიხატება”.

„საერთოდ და მთლიანად „ძალაუფლების“ ქვეშ ჩვენ გვესმის ერთი ადამიანის ან ადამიანთა შესაძლებლობა – რეალიზება გაუკეთოს საკუთარ ნებას ერთობლივ საქმიანობაში, იმ ადამიანთა მხრივ წინააღმდეგობების მიუხედავად, რომლებიც მონაწილეობენ მითითებულ მოქმედებაში”.

ჟან ბეშლერი: „რამდენადაც ძალაუფლება ესაა ადამიანებს შორის არსებული ისეთი დამოკიდებულება, რომელიც წარმოიქმნება და თავს ინარჩუნებს იქ სადაც არსებობს ორი თავისუფალი ნების შეხების საფუძველზე წარმოქმნილი დამაბულობა, ამდენად, ძალაუფლებრივი ურთიერთობების ნებისმიერ ტიპში შესაძლებელია გამოვყოთ ოთხი არსობრივი ელემენტი”

ბრძანების გამცემი ან აკრძალვათა დამდგენი მოქმედი პირის ეგოს არგუმენტებით განმტკიცებული ნება.

მეორე მოქმედი პირის (ალტერ ეგოს) მორჩილება, რომლის ნება თანხმდება პირველი მოქმედი პირის (ეგოს) მოსაზრებებს და არგუმენტებს.

მეორე მოქმედი პირის შესაძლო დაუმორჩილებლობა, რომელიც თავისუფალი რჩება თვით მორჩილების დროსაც კი.

არგუმენტებით განმტკიცებულ სასჯელს, რომელსაც მოქმედი პირი აკისრებს მეორე მოქმედ პირს.

ამგვარად ძალაუფლება ესაა ინდივიდისა ან სოციალურ ჯგუფებს შორისი ნებელობითი ურთიერთობა, რომელიც ორივე მხარის თავისუფლებას გულისხმობს, იგი ასიმეტრიულია და გაშუალებულია მოსაზრებებით და არგუმენტებით. აქ ძალაუფლება რესურსთა მობილიზაციის უნარის მეშვეობითაა განსაზღვრული.

5. ძალაუფლების რაობისადმი სისტემური მიდგომა (მიშელ კროზიე, ტ. პარსონსი).

მ. კროზიე: ძალაუფლებრივი ურთიერთქმედება უბრალოდ ორ ინდივიდს ან ჯგუფს შორის ურთიერთობა არ არის, სადაც ასიმეტრიულობას აქვს ადგილი და პიროვნების უნარისა და შესაძლებლობებს განსაკუთრებული როლების შესრულება ძალუძთ, ძალაუფლებრივი ხასიათისაა ურთიერთობა, რომელიც წარმოიქმნება ორ ან მეტ ინდივიდთა გაერთიანებაში, რომელსაც აქვს მოქმედების საერთო მიზანი ანუ გარკვეული ორგანიზაცია. პიროვნების ნიჭი უნარი და თავისუფლებაც ამ ორგანიზაციის კონტექსტში იშლება და პიროვნებას მით უფრო მეტი ძალაუფლებისა და შესაბამისად მეტი თავისუფლების ხარისხი აქვს, რაც უფრო მეტ კოზირებს ფლობს კოლექტიურ თამაშში, ანუ რაც უფრო მეტი განსაზღვრულობებად” ქცევა ძალუძს.

ძალაუფლება როგორც კომუნიკაციური საშუალება (მედიუმი)

პარსონსი: ძალაუფლება ეს არის იმ განზოგადებული უნარის რეალიზაცია, რომელიც კოლექტივის წევრებისგან აღწევს მათი ვალდებულებების შესრულებას, ვალდებულებებისა, რომლებიც ლეგიტიმირებულია კოლექტიური მიზნებისათვის მათი მნიშვნელობის გამო, რომელიც უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ ნეგატიური სანქციების გამოყენებით აიძულოს დაუმორჩილებელი, მიუხედავად იმისა, ვინც არ უნდა იყოს ამ ოპერაციის მოქმედი პირი”.

ძალაუფლების აქტი არ არის საკუთარი სურვილის აღსრულება, თუნდაც იგი განპირობებული იყოს ობიექტის – მეორე მოქმედი პირის, ალტერ ეგოს ვალდებულებებით ან უფრო ძლიერი მხარისგან უბრალო მუქარის საშუალებით. ძალაუფლებასთან მხოლოდ მაშინ გვაქვს საქმე თუ ინდივიდის სურვილის დაკმაყოფილების უზრუნველყოფის უნარი საყოველთაოა და სოციალური ურთიერთობათა სისტემით არის განპირობებული.

ძალაუფლება “სიმბოლური” უნდა იყოს, სიმბოლურობიდან კი მისი გამართლებისა და აღიარების ანუ “ლეგიტიმაციის” აუცილებლობა გამომდინარეობს.

ძალაუფლების “სიმბოლურობა” ნიშნავს იმას, რომ იგი არავითარ სარგებლობას და “საგრძნობ ფასეულობას” არ უტოვებს მოვალეობის შემსრულებელ პირს, მოლოდინთა ერთობლიობის გარდა.

ძალაუფლებრივ სისტემებში ლეგიტიმაცია არის იმ ნდობის ანალოგიური, რომელსაც ადგილი აქვს ფულადი ერთეულის მიღებისა და ფინანსურ სისტემებში მისი სტაბილურობის თაობაზე ურთიერთთანხმობის დროს”.

ძალაუფლების ზრდა და წარმოება

ამგვარად, ძალაუფლება ეს არის საზოგადოების მიერ აღიარებული მიზნების მისაღწევად მასში არსებული რესურსების მობილიზების უნარი. ძალაუფლება არ არის მხოლოდ რომელიმე ერთი ჯგუფის მიერ სხვა ჯგუფებზე საკუთარი ნების მოხვევა, არამედ იგი შეიძლება ფუნქციონირებდეს მთელი საზოგადოების სახელითაც.

ძალაუფლება არის გაცვლის საშუალება პოლიტიკური ქვესისტემის შიგნით და ამ უკანასკნელ და დანარჩენ ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ ქვესისტემებს შორის გაცვლის გამაშუალებელი.

ძალაუფლება აქტიური, მოძრავი, მობილური ფენომენია, იგი მუდმივად იცვლება და გადაადგილდება, მას არ აქვს ფიქსირებული ჯამი და როგორც ფული, რომელიც მიმოქცევისას რაოდენობრივად იზრდება, ისე ძალაუფლებაც შეიძლება “ვაწარმოოთ” და “გავზარდოთ” ნდობის, მხარდაჭერის პოლიტიკური კრედიტის შექმნის წყალობით.

ძალაუფლება, ფულის მსგავსად, საყოველთაო და სიმბოლური გამაშუალებელი ხდება და როგორც სიმბოლო აღიარებულია, საზოგადოების უმრავლეს წევრთა მიერ ანუ ატარებს ლეგიტიმურ ხასიათს.

ამგვარად ძალაუფლება ესაა პოლიტიკური სისტემის უნარი მობილიზება გაუკეთოს საზოგადოების მატერიალურსა და იდეალურ რესურსებს საზოგადოების მიერვე აღიარებული მიზნების მისაღწევად.

ძალაუფლება და გავლენა

ძალაუფლება განსაკუთრებული სახის გავლენაა.

თავად გავლენა კი ესაა სხვა ინდივიდების გადაწყვეტილებებსა და მოქმედებებზე ზემოქმედების უნარი, როგორც ყოველგვარი ძალის გამოყენების ან ძალის გამოყენების მუქარის ისე ავტორიტეტის გარეშე. ერთი ინდივიდი შეიძლება მეორეზე ზეგავლენას ახდენდეს პრესტიჟის, პატივისცემის, სიყვარულისა და ერთგულების საფუძველზე.

გავლენას ფლობს ადამიანი, ნიშნავს იმას, რომ მას ძალუმს სისრულეში მოიყვანოს თავისი განზრახვები და ინტერესები, სანამ მას წინააღმდეგობას არ უწევენ.

ძალაუფლებას კი ის ფლობს, რომელსაც სხვა ინდივიდების მხრიდან წინააღმდეგობის მიუხედავად, ძალუმს განსაზღვროს ის, რაც მოხდება, იყოს ხდომილების, ქმედების დეტერმინანტი.

ძალაუფლება და ავტორიტეტი

ავტორიტეტის ფლობა ნიშნავს ისეთი უნარ-შესაძლებლობების ფლობას, რომ ზეგავლენა მოახდინო სხვების მოქმედებაზე ისე, რომ ამ დროს არ მიმართოს უხეშ ძალას, შთაგონების ან დარწმუნების გზას.

ავტორიტეტი ესაა ძალაუფლება, რომელსაც შთაგონების ძალა აქვს.

ავტორიტეტი წარმოუდგენელია საიდუმლოების შარავანდედის გარეშე, რამდენადაც ის, რაც ძალიან კარგად არის ცნობილი, ნაკლებად ფასდება. ეს კი საშუალებას გვამძლევს წარმოვჩინოთ იგი სასურველ შუქზე. აზრისა და სიტყვის გამართულობა, რეალური თუ მოჩვენებითი ძალა შთაგონებს ადამიანებს შიშსა და რიდს და აღმოფხვრის ყოველგვარ დისკუსიებს - ესაა სწორედ ავტორიტეტის პირობა, რამეთუ საკამათო ავტორიტეტი - უკვე ავტორიტეტი არ არის.

ავტორიტეტის არსი ისაა, რომ იგი ხელს უშლის ადამიანებს დაინახონ ნივთები ისე, როგორც ისინი სინამდვილეში არიან და ბჭობის, კამათისა და დაურწმუნებლობისაგან ანთავისუფლებს მათ. მასებს და თვით ცალკეულ ინდივიდებსაც ხშირად მზამზარეული

აზრები და შეხედულებები უფრო ესაჭიროებათ, ვიდრე დისკუსიები და ჭეშმარიტების ძიება. ამიტომ უმეტეს შემთხვევაში, ავტორიტეტი “თავისი არსით გაზიარებული ილუზია”.

პიროვნული ავტორიტეტი და ხარიზმა დიდად არის დამოკიდებული მასების შეხედულებებსა და რწმენებზე, ვიდრე ადამიანის ტალანტზე, მაგრამ იგიც არ თამაშობს უმნიშვნელო როლს, რამეთუ ნებისმიერ ინდივიდს არ ძალუძს ლიდერობა, თუნდაც ამისთვის კარგი პირობები იყოს, ვინაიდან მრავლად არიან მოწოდებით ლიდერნი, მაგრამ ძალიან ცოტა - რჩეულნი.

ძალაუფლება და ძალა.

ძალა - ძალადობა ესაა ფიზიკური ზემოქმედების გამოყენება, რათა საკუთარი ნება მოახვიო სხვას. როდესაც ძალაზე ლაპარაკობენ, მაშინ მხედველობაში გვაქვს ფიზიკური ძალადობა როგორც საშუალება, რომელსაც პოლიტიკური ძალაუფლება ემყარება.

ქვიზის საკითხები:

1. ნიცშე: “ძალაუფლების ნება”.
2. ჟან ბემლერი: ძალაუფლების ელემენტები.
3. ძალაუფლება როგორც მედიუმი და გაცვლის საშუალება (პარსონსი)
4. ძალაუფლება, გავლენა, ავტორიტეტი და ძალა.